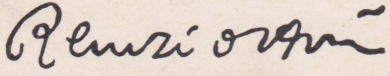
TÜRK GENÇLİĞİNE

REMZİ OĞUZ ARIK

Sadece Okumak İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

Hareket Yayınları

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRK GENÇLİĞİNE

Levent Şahverdi Arşivi

Hareket Yayınları : 15
Denemeler : 3

Levent Şahverdi Arşivi

REMZİ OĞUZ ARIK

TÜRK GENÇLİĞİNE

HAREKET YAYINLARI
P. K. 1240 — İ S T A N B U L

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ BASKI: ARALIK 1968

Levent Şahverdi Arşivi

REMZİ OĞUZ ARIK
(1899- 1954)

Levent Şahverdi Arşivi

BİRKAÇ SÖZ

Remzi Oğuz'u kaybedeli onbeş yıl oluyor. Zaman daha nice onbeş yılları yiyip yutacak. Onbeş yıl içinde Türkiyemizde değişmiş olan bütün imkân ve ihtiyaçlar gelecek yüzyıllar içinde onun yaşadığı yıllara nazaran, pek tabiî, başka manzaralar, başka durumlar gösterecek. Hayat kanunu fizikî dünyanın çehresini her gün yeniden çizmek için kıvranıyor. Rakamlara vurulan pek çok şey yeni hüviyetini bulmak için sıraya girmiş gibidir. Dün ondört milyon idik, şimdi otuz'un sınırını çoktan aşmış bulunuyoruz. Yarın gözümüzü açtığımız zaman kendimizi elli milyonun içinde bulacağız. İstihsalimiz, istihlâkimiz, demir ve kara yollarımızın uzunluğu, öğrencilerimizin sayısı... Evet her şey dışarıdan bakılınca eski varlığına yabancı olmuştur. Bunu geriye bakınca apaçık görüyoruz.

Türkiye'de ve dünyada bir takım şeyler büyürken, bir takımı da küçülüyor. Maddî hareketin hızını insan kullanıyor ve sonra bu hız insana hükmetmek istiyor. Maddeye hâkimiyetimiz ve yaşayış tarzımız nasıl olursa olsun bir «samimiyet» ve «sevgi» var ki hiç değişmemektedir. Milletlerin geleceğini emniyet içinde tutan onların büyüklerinin bu samimiyet ve sevgi hareketleridir. Bizi Remzi Oğuz'a hayran bırakan davranış, onun milletinin imkânlarını ve dertlerine bulunacak çareleri göstermekteki maharetiyle beraber, belki ondan ziyade, sonsuz şefkat, sevgi, samimiyet ve millet düşmanlarına karşı sınır nöbetçisi dikkatidir.

Gerçekten o, ölesiye sevdiği milleti için her şeyden hesap soruyordu. Yazılarının bütününde görülen ruh hâli bu idi. Hangi konuya eğilirse eğilsin, onu, milletine bağlayan bir noktaya getiriyor, tenkid veya tebcil ediyordu. Bu tavır onda, bazılarımızda görülen, şahsî menfaatların işaret ettiği yerden çok uzaktadır. Milletinin büyüklüğüne

Levent Şahverdi Arşivi

gerçekten inanmış bir insanın başka türlü olması zaten mümkün değildir.

Onun yurt gerçeklerine bu bakış tarzı, fiziki dünya ne kadar değişirse değişsin, Türk Milliyetçiliği için değişmeyecektir. Çünki bu tarz, samimiyet ve sevginin ta kendisidir, ebedidir, ebedi kalacaktır.

Biz onun Âkif için söylediklerini aynen kendisi için tekrar etmekle gönlümüzün tam ifadesini vermiş olacağız: «Bu yokluklar, bu facia içinde bunalanlar... (Onun) dürüst, sade, mert ömrünü ne kadar arasalar, ne kadar ansalar, döne döne ansalar azdır.»

HAREKET YAYINLARI

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRK GENÇLİĞİNE

Liselerin ilk sınıflarında başlıyan ilk gençliğinizin, sorumsuz, hesapsız olarak son sınıflara doğru geliştiğini ıztırapla görmekteyim. Başka milletlerde, Batı insanlığına rehberlik yapan olgun milletlerde, bu sınıflar; bu ilk gençlik devresini nasıl ısıtır ve ışıtır, biliyorum. Güzel sanatların her kolu, faydalı bir makinalar bilgisi, yaşıyan yabancı diller öğrenimi, taklit ve özentili olmayan bir ispor hayatı, yurdu ve insanlığı tanıyan sistemli geziler.. Bu devrenin başıboş gençliğini şahsiyetler haline getirir. Sizin, hattâ iki ders arasındaki teneffüsü bile dolduramıyan, cumartesi ve pazar tatillerinde, yahut bayram ve sömestir tatillerinde sizin için olduğu kadar aileleriniz için de bıkdırıcı, hattâ bazan utandırıcı bir boşlukla, âvârelikle sönen genç enerjilerinizin, böyük tatillerde nasıl havaya savrulduğunu kahrolarak görenlerdenim. Her yaz, Türkiyenin her yerinde, bu binlerce genç enerjinin; lüzumsuz yere yanan bin mumluk elektrik lâmbalarımız yahut boşuboşuna akıp giden su kuvvetlerimiz gibi, nasıl israf edildiğini, nasıl bulandırıldığını döğünerek bilenlerdenim.

En aşağı dört yılınız; Türk şahsiyeti olmazdan, insanlığın bir düşünen parçası haline gelmeniz için gereken tek hazırlık yapılmadan, kötü hazırlanmış kitapların sifonlariyle aktarılan malûmat yükünden ezilerek, görmesini bilmeden bakarak, tanımasını bilmeden yürüyerek, kendinizle muhitinizle yetişenleriniz ve yetiştirenlerinizle eğ-

Levent Şahverdi Arşivi

lenerek, tam bir hiçlik bataklığına gömülüp gitmektedir. Belki de yüzde doksanınız beslenme, sağlık bakımından da öğünülecek durumda değildir. Nasıl izciliğiniz bayram - seyran izciliği, isporunuz şu kopya futbol isporu ise, sağlık kültürünüz de biçaredir. Türkiyemizin gerçeklerine uygun bir sağlık kültürünüzün olmaması; ömür denilen böyük saadeti, ne bugün, ne de yarın duymamaklığınızın başlıca sebebi olmaktadır.

Üniversite hayatınızı taçlandıran asıl gençlik devreniz, lise hayatınızdan da beterdir! Bir insana bütün ömrünce lâzım olan yetişmeden, malzemeden dörtde üçünüz mahrum olarak geldiğiniz şu sözde böyük şehirlerde, zaten tesadüflerin eserisiniz.

Üniversiteye girmeniz tesadüfle başlar: Hemen hemen hiç biriniz, istediğiniz ve kabiliyetli olduğunuz yere değil; elinize geçebilen yerlere takılmışsınızdır. Zekânızı kim ölçmüş, temayüllerinizi kim incelemiş, nerelerde kendinize ve bu memlekete daha verimli olacağınızı kim arayıp sormuştur?

Tesadüfle girdiğiniz şu «Yüksek Öğretim» devrinde, yemeniz, içmeniz, yatmanız, temizlenmeniz, hattâ eğlenmeniz, tabiî olarak okumanız, hele düşünmeniz, hele tanışmanız, sevişmeniz tesadüfle olur ve tesadüfle yürür. Derneğiniz yani kulübünüz ya hiç yoktur, ya bir posta kutusundan ibarettir, yahut şunun bunun lütfen müsaade ettiği herhangi bir odadan ibarettir. Orada, ne sizden önce gelenlerin hâtırası vardır, ne de sizden sonra geleceklere tek iz bırakabileceksiniz! Çöllerdeki kum tepeleri gibi, ömrünüz, enerjiniz, güzel düşünceleriniz, güzel plânlarınız şu sözde böyük şehir dediğiniz gürültü arasında sonbahar yaprakları gibi savrulup gidecektir.

Kulüp denen eşit, serbest, şerefden başka müeyyidesi olmayan yerlerden mahrum olan sizlere, dedikodudan başka şeye elverişli olmayan kahveler kalmaktadır. Dü-

Levent Şahverdi Arşivi

şüncelerinizi, sanatınızı, plânlarınızı serbestçe münakaşa edemediğiniz bu yerlerde tavla ve iskambil denen zavallı vasıtaların eline düşmektesiniz. Bu yaşta, serbest ve yaratıcı insanlar olacak yerde, en müptezel, en kopye iptilâların kölesi haline düşmektesiniz. Sizi gerçek Türk ailesiyle tanışmaktan, gerçek Türk âlemini tanımaktan alıkoyan sokaklarda, kahvelerde gittikçe sinemanın ve ad verilmeyen bir kalabalığın mahlûku olmaya mahkûmsunuz. Okuma ve düşünme yeri olmayanların, oyundan ve şakadan başka birbirine verecek nesi kalır ki?

Sizin de çok kere güzel sanatlardan, isporun halisinden, makinenin insanı hizmetçilikten kurtaran cinsinden, yaşayan ve insana birçok imkânların penceresini açan yabancı dillerden, memleketi ve dünyayı tanımaktan, memleketimizdeki böyük imkânlardan, böyük hazinelerden haberiniz yoktur. Ne bilgiye, ne bilgisizliğe; ne fakirliğe, ne zenginliğe; ne bekârlığa, ne evliliğe; ne hürriyete, ne istibdada; ne gençliğe, ne ihtiyarlığa; ne dostluğa, ne düşmanlığa; hattâ ne vatan severliğe, ne vatan sevmezliğe, ne tenbelliğe, ne çalışkanlığa; ne uşaklığa, ne efendiliğe; ne sağlığa, ne hastalığa.. dair görüşünüz durulmuştur. Çoğu kere, yaşadığınız, içinde dolaştığınız cemiyetin kabuğunu soyamamış, onun dışında kalmışınızdır. Bu iytibarla da bir kısmınız, tertemiz ruhunuz, şövalye gibi kahraman düşünceleriniz, tükenmez şevkinize rağmen; sözde böyük şehirlerin kâh yıldızlı, kâh dumanlı inlerinde pusu kurmuş tehlikelerin eline hemen düşüverirsiniz. Bu inlerde kirli hastalıklar, kirli alışkanlıklar, ruhu bir ahtapot gibi yakalıyan iptilâlar ve bunların hepsinden daha tehlikeli komünist ajanlar yer almışlardır. Onlar sizleri, sizlerin bu boşuboşuna akıp giden gençliğinizi gözetmektedirler. Onlarda avını bekliyen pars, sineği bekliyen örümcek, peyniri veya tavuğu bekliyen tilki kurnazlığı, sabrı, iştihası vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Hepinizi bir güneşin ışığı, bir kardeş eli, bir babanın şefkati, sevgisiyle bağrıma basmak istiyorum Türk gençleri! Sizin bütün boşa akan ömrünüzü, enerjinizi; bazan bir hastalığın, bazan bir iptilânın, bazan hilenin ve aldatmanın, bazan kıskançlığın ve öfkenin ağlarına düşürecek olan bu sorumsuz, çok kere mânasız devrenin ortasında, size eğiliyor ve sesleniyorum.

Bunların hepsi doğrudur, Türk gençliği! Amma unutma ki asıl bahtsız ve şerefsiz nesil, her şeyi, bir mirasyedi beyzâde, paşazâde, ağazâde gibi hazır bulandır! Bu türlü mirasyediler bir şey yaratamazlar! Onların rolü; bir çiçeği veya fidanı yetiştiren gübre olmaktır!

Sen bütün mahrumiyetlere, talihsizliklere rağmen, çevrene bak! Öyle bir vatanın çocuğusun ki, orada daha yuz nesle yetecek çalışma, yüz nesli doyuracak niymet, bir milyon kabına sığmaz hasedciye yetecek şan, şöhret kaynakları, imkânları var. Sen zekânı, sağlığını, şerefini kurtardığın takdirde, bütün milletlerin takdirle imrenerek bakacağı böyük millet çocuğu olmaya namzetsin.

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRK GENÇLİĞİ

Türk gençliği, yatağında ağır ağır akan bir nehir gibi, işinin başında bulundukça pek göze çarpmaz. Bir elbiseyi dört beş arkadaşın nöbetleşe giyerek dışarı çıktığı, bir sefil odanın yer şiltesine bazan üç kader kardeşinin sokulduğu, yıkanma meselesinin, yemek meselesinin bir çile, bir ayıp haline geldiği bu gençlik; yüz binleri aşan, bazan milyonlara varan böyük şehirlerimizin alacalı nüfus âlemi içinde nedir ki? Türkiye'nin bir iskân enerjisi örneğine dönen Ankara'da, yahut Üniversite şehri denen İstanbul'da okuyan gençliğin kapladığı köşeler ne kadar mütevazidir! Belirsiz veya sefil dememek için mütevazi dediğim bu köşelere girenler, çok kere gençliklerini gündüzün içinde hazmetmiş, çekik yüzleri, gölgelenmiş göz kapaklariyle bir savaştan çıkmışa benzerler. Bu savaşta her gün giyindikleri zırh, kuşandıkları silâh aynıdır: Gençlik!

Memleketin dört köşesinden Ankara'ya veya İstanbul'a koşup gelen bu gençliğin ruhu taze, bedeni dinçtir. Lise tahsili onları yormuş fakat eskitmemiştir. Hattâ içlerinin hiç açılmadık sayfaları ne kadar çoktur! Sağlık kültüründen bir zerre vermiyen bu tahsil, onları yer yer eritmiştir, amma aile kucağı — o beğenmediğimiz — amprik yollarla bu yıpranmalara çare bulmuş ve onları gurbete dinç yollayabilmiştir.

Memleketin türlü coğrafyasından, türlü ikliminden,

Levent Şahverdi Arşivi

hattâ türlü etnoğrafyasından ve folklorundan birer örnek gibi Ankara'ya, İstanbul'a sızıp gelen bu gençlik; Sakarya'nın, Kızılırmak'ın, yahut Ceyhan'ın veya Menderes'in toprakta açtığı yollardan aktığı gibi, yollarını, yataklarını bulurlar. Ne yapacakları, ne yiyecekleri, ne okuyacakları şey ile ne bulaşacakları yer ile uğraşan olmuştur. Onlar, geldikleri yerlerle hemen hemen benzerliği olmıyan bu şehirlerimizde, her şeylerini el yardımıyla bulmuşlardır. Bu yüzden de, ömürleri boyunca cezasını çekecekleri yahut minnettar kalacakları tesadüfün eline düşmüşlerdir. Tesadüf onları iyi bir aile yanına yahut bir rezalet yuvasına düşürmüş, tesadüf onları bir imtihana girmeye, onu başarmaya yahut ondan dönmeye zorlamış; tesadüf onların şu fikirdeki, bu endişedeki insanlarla karşılaştırmış, şu huyda, şu soyda bir yaratık ile düşüp kalkmalarını hazırlamıştır.

Böylece, tesadüfün kör kuyusundan çıkacak kısmetlerin, yahut bu tesadüf denen kör Hızır elinden gelecek imkânların karşısına bırakılan Türk gençliği; içinin ve dışının sağlığı bakımından kaza ve kaderle başbaşa demektir.

O böyük şehirlerin yüz binleri arasında sayısı belirsiz, bu şehirlerin iskân âlemi içinde yuvaları belirsiz, bu — sözde — modern beldelerin arasında adımları tesadüfe bırakılmış kitle, okuyan ve okunan çerçevesinde kaldıkça kimseyi ilgilendirmez: Tevfik Fikret'in «Kılıç» manzumesindeki çelik gibi, veya köşesinde uyumaya bırakılmış kılıç gibi! Halbuki, onların memleket köşelerinden taşıyıp getirdiği, bâkir benlik, bu el değmemiş benliğe gizlenen tarih ve folklor bile hepimizi ayrı ayrı üstlerinde durmaya, bakmaya, düşünmeye ve işlemeye koşturmalıydı! Hayata alışsınlar diye pansiyonlarını kaldırdığımız ve kendilerini — hiç bir yanı düzene sokulmamış

Levent Şahverdi Arşivi

bulunan — hayata esir bıraktığımız bu kitleyi, düşünmemiz vazifelerin en gereklisi idi. Duraksız bir oluş hâlinde bizi saran şu hayat içinde, hem bugünü, hem yarını vâdeden onlar değil midir? Bugün ve yarın için, içinde ufak sorgu, cevap bulunan, yahut bugünü elinde tutup da yarından sorumlu olan kim, hangi «Türküm!» diyen bu gençliğin kaderinden uzak kalabilir?

Memleketin dört köşesinden bize ruhları taze, bedenleri dinç gelip tesadüflerin eline verdiğimiz bu tesadüflerin elinden tutarak şu veya bu liseye, şu veya bu fakülteye, şu veya bu yüksek okula götürdüğü Türk gençliğinin işi bitmiştir. Bir gün onlardan çoğunu, yine tesadüfle edindikleri mesleklerinin ünvaniyle bir kur'a sepetinin başında, çekilecek görev yerlerinin peşinde buluruz. Şu memleketle ilgili herkes için gençlerin bu görevlerine dağılma devresi bir hazin imtihandır. Kabiliyetler ve kabiliyetsizlikler, büyük hevesler ve aşklarla büyük çekinmeler ve nefretler, memleketin coğrafya ve sosyal durumuyla ihtiyacı çok kerre hesaba katılmıyan bu dağılma ve dağıtılma işlemi sırasında, o taze ruhlardan, dinç bedenlerden çoğunu değişmiş görürüz. Bu değişikliğe en umumî, en hafif, fakat en korkunç izahı yapan sıfatı verelim: Konformist (conformiste)! Bu sefer, bu gençliğe karşı ödevlerinin bir tanesini yapmayanların feryad ve figanı başlar. Hepsi bu gençliği suçlandırmakta, ondan şikâyet etmektedir. Artık, memleket, birbirlerini anlamayanlarla biraz daha şaşkın hâle düşecektir.

Fakat, bir gün gelir, memleket, cephelerinde tankların, motörlü kıt'aların homurtusunu işiterek dehşete düşer. Bu homurtular, dünyayı doldurmakta ve bazen 200 milyonluk, bazan 100 milyonluk kitlelerden gelmektedir. Memleketin kaderini elinde tutanlar; bir bu yüz milyon-

Levent Şahverdi Arşivi

lara onların — tekniklerindeki hârikalarla — milyarlaşan zorlarına; bir de bizim 30 milyona, tekniğin ve sistemin yokluğu ile büsbütün cılızlaşan gücümüze bakar, titrerler. Siyasî konuşmalardan üzülür, notalardan kahrolur, binbir karışık hesapla ümitsiz kalırlar.

İşte bu anda, bütün bu iç ve dış hesaplara arka çeviren millet iradesi yavaş yavaş yekinir. Onu besliyen, idare eden — hepimizin tek şeyi ile ilgilenmeden tesadüflere bıraktığı — gençliktir. Türk gençliğini daima arasında, bazan başında gördüğümüz bu yekinmeler; çok kere bütün kurulan işlerin, başlanan vazifelerin, hazırlanan yuvaların yıkılması, yokolması pahasına cephelere dayanır. O cılızlaşmış bilinen milyonlar, millet şuurunun katılmasiyle milyarlaşır. O zaman bir Çanakkale, bir Sakarya, bir 26 Ağustos mûcizeleri bizimdir.

Yahut, memleketin içinde, beklenmedik yerlerde gizli, sinsi fakat tehlikeli, affedilmez bir hastalığa benziyen ve düşman istilâsında bitmesi mümkün olan kaynaşmalar belirir. Bu gizli ve tehlikeli çalışmalarla idare mekanizmamız, ilim merkezlerimiz bir nevi baskın tehlikesi geçirmektedir. Memleket kaderini elinde tutanlar binbir endişe içinde, binbir siyaset hesabının örgüsünde bunalmışlar, duraklamışlardır.

O zaman, bütün bu içten ve dıştan yapılan pazarlıkların üstünde gençliğin sesi işitilir: Yasak! Bu sesin arasında, çok kere başında mutlaka Türk gençliğininki duyulacaktır. Her şeyini tesadüflere bıraktığımız, memleketin dört yanından bu inkılâp merkezlerine koşmuş olan, her şeyinden habersiz bulunduğumuz bu gençlik, ölümlere gülen cesurluğu, ruhun derinliklerini okuyan sezgisi, açlığın, yokluğun, ihmalin, hulâsa hem beyin, hem de miğde tahriklerinin çok üstünde, dört köşesinden kopup geldiği yurdun hayatına, sesine kulak veren eşsiz vefası,

Levent Şahverdi Arşivi

anlayışiyle bu gençlik; bütün sinsi çalışmaların yolunu keser, karşısına çıkar, inine girer. Artık gizli kuvvetlerin entrikası bitmiştir. Bu gizli kuvvetlere dayanan ecnebi iştihaların kurduğu plânlar bitmiştir; halkın ve dünyanın gözü bu inlerde gizlenen, hesabı verilemez işlerin üstüne çevrilmiştir. Bir rönesansa benziyen bu işleri, gençliğin gürleyişine borçlu olduğumuzu nasıl unutabiliriz? Ah! Onun «ben buradayım!» diye gürleyen sesini işitmeyen gafillere acınır.

Bu gafiller, yanıbaşlarında olup biten ve olacak olan şeylerden habersiz zavallılardır. Sonra bu zavallılar, bir Tanrı sesine benzeyen bu gürleyişteki güzelliği tadamıyacak, yahut bu gürleyişteki muhteşem istikbali farkedemiyecek kadar kısırlaşmışlardır.

Evet... İşinin başında bulundukça Anadolunun ağır akan nehirleri gibi, Türk gençliği göze çarpmaz. Bununla beraber, o, bir Pandore kutusu değildir. Onu bu göze çarpmıyan haliyle, Fikret'in «Kılıç» ına benzetmekte ısrar ediyorum! Bırakıldığı tesadüfler köşesinden, vatanının, milletinin kurtuluşu, saadeti için fırlayan Türk gençliğine, milletimizin beyni dendiği gibi kılıcı adını vermek de yersiz olmasa gerektir.

Levent Şahverdi Arşivi

MAARİFİMİZİN BİNBİR DERDİ

Evet.. Maarifimizin binbir derdi var. Amma bu, görmesini bilen gözler, duymasını bilen kulaklar, sızlamasını bilen vicdanlar içindir. Maarifimizi öğrenici sayısı, mektep sayısı, öğretenlerin sayısı halinde gören kupkuru hesap makineleri için ise bu dertler yoktur. Kışla gibi mektepler, onların kör olası gözlerini doyuran ölçüdedir. İspordan nasipsiz, müzikten habersiz, en basit makineden habersiz, yaşayan ecnebi dillerinden habersiz, sağlık kültürü sıfır, memleket görgüsü sıfır, dünyadan haberi sıfırın altında, yarı aç, yarı tok; müstehaseleşmiş malûmat kumbaraları haline düşmüş öğrenci, o sağır vicdanlar için konu bile değil. Konu olduğu zaman ise bir rakam böbürlenmesi sınırını aşmaz.

Şu memlekete, bütçeye yük olan kalem efendileri yetiştiren maarifimizden kahır olan hemşeriler! Gelin sizinle bugün bu binbir dertten birisini objektifimizin altına koyalım.

Bu dert: Şu öğretim yılı başında türlü mekteplerden çıkıp türlü mekteplere girmek için böyük kültür merkezlerimize koşuşan yavrularımızın derdidir.

İlkmektepleri bitirenler ortamektep peşindedir. Acaba kendi muhitinde, elinin altında var mı? Çoğu için bu imkânsız. O zaman ortamektebi bulunan bir yerin aranmasına koyulan aile için, bu yeri bulmak bir türlü, bulmamak bir başka türlü ıztırap kaynağıdır. Yakın mıdır?

Levent Şahverdi Arşivi

Çocuk nerede kalacak? Aile onun peşinden koşmaya razıdır amma bu mümkün mü? Memur iseler naklederler mi? Değilseler, işleri müsaade eder mi? O halde çocuğu kime, nereye emanet edecekler? Hangi akrabaya? Hangi pansiyona? Bütün bu sorgulara cevap bulan bahtiyarlar kaçta kaçtır?

Bu dert, şu düpedüz ortamektep arayanlar için. Ya çocuğunu teknik bir orta mektebin yetiştirmesine emanet etmek istiyenlerin hâli ne olacak? Bu, büsbütün ayrı bir derttir ki çaresini çok kere tesadüfe bırakmaktayız.

Ortamektebi bitirenler için dert bitmiş değildir ki. Düpedüz orta mekteple yetinenlerin sonu çok kere sürünmektir. Bunu önlemek istiyenler, gayet tabiî olarak bir lise peşindedirler. Liselerin sayısını biliyoruz: O halde, lisesi bulunan yerler için yarış başlaması çaresizdir. Orta mektebi olan yerleri arayanların başına gelenler, daha fazlasıyle lise peşinde koşanlar için hazırdır.

Fakat; şu öğretim yılı başında, Türk öğrencisi ve onun ailesi için asıl böyük dert, liseyi bitirme ve yüksek bir mektep aranmasında ortaya çıkmaktadır. Yüzde yetmişi, hattâ sekseni liseden çıkan çocuğunu kendi hesabına okutmaktan âciz olanlardan meydana gelen Türk halkı; elinde yüksek öğretim vesikası olmıyan için gelecegin sakladığı tehditlerden yılgındır. Bu korku, bu yılgınlıkla çocuk velileri; liseden çıkan yavrularını önlerine hangi yatılı ve parasız mektep çıkarsa oraya sokmaya çabalamaktadırlar.

İşte o zaman, yüksek öğretim imkânı veren ve sayısı üçü geçmiyen kültür merkezlerimizde, dünyanın hiç bir yerinde rastlanmıyan bir katli-âm başlamaktadır. Türk gençlerinin istidadına yönelen bu katli-âm belki 90

Levent Şahverdi Arşivi

yıldır, sessizce fakat kimseden perva etmeden yapılmaktadır. Lisenin ikinci devresinde boyuna makine mühendisliğinin rüyasını gören şu genç işte şimdi Mülkiyededir. Bütün ortaöğretimde, hattâ ilkmektepte, müzik için en büyük hasreti, sevgiyi, kabiliyeti göstermiş olan şu kimsesiz genç, işte Orman Fakültesine sığınmıştır. Toprağın içinde ihtilâl yapacağı kanaatiyle tanınmış şu genç işte bir öğretmen mektebi peşindedir. Hele Hukuk Fakültesini dolduran ve yakında, Türkiye'nin halk anlayışında garip bir dampingi ihtar eden şu akına bakınız! Onun arasında bir kum tanesi gibi yuvarlanan Türk gençlerinin kaçta kaçı gerçekten bir yeni hukuk idealiyle buralara yığılmışlardır?

Böylece; Türkte sanatın dehâsını aksettirecek olan insan, bir nahiyede silik bir müdür, yahut, bir kıtada iştahsız bir subaydır. Türkiyede felsefeyi, edebiyatı, yahut Türk şiir kabiliyetlerinin feyzini vatanımızda ve insanlığın içinde temsil edecek insan, Ziraat Fakültelerinde, yahut Sorbonda Biyoloji Enstitüsünün sıralarında silinip gitmektedir. Yâni, bu alanda da henüz «atın önünde et, itin önünde ot!» bulunmakta, et bir yerde, ot bir yerde çürümekte; hem at, hem it açlıktan ölmektedir. (Burada at ve it tâbirlerini masallardaki geleneğe ve gizli kafiyeye riayette titiz olan başka bir geleneğe sadık olmak için kullandığımı takdir buyurursunuz.)

Yeni Türkiyeyi kuracak böyük zihniyet inkılâbının keskin adalet kılıcını, rasgele bir yüksek tahsil arayanların eline bırakan Türkiye Devleti! Yeni Türkiyeyi kuracak böyük ve gerçek zihniyet inkılâbını hazırlamasını beklediğimiz öğrenici zümreyi; maaş için, karın doyurmak için yüksek tahsilin herhangi parasız ve yatılı şeklini arayanlara açık bırakan Türkiye Devleti! Bütün bir ırkın umudu olan yeni ve müstakil Türkiyeyi, kahraman-

Levent Şahverdi Arşivi

lıklarının büyüklüğüne emanet edeceğimiz ordu için daha titiz, daha dikkatli, daha kıskanç olmasını istediğimiz Türkiyemizin Devleti!

Söyle: Bütün bunlar için ne yapıyorsun?

Her genci kabiliyetine göre yetiştirmek için başka milletlerin başvurduğu çarelere sen ne zaman iltifat edeceksin?

Ve siz, ey her köşede kurulduğunu umutla, saadetle takip ettiğimiz öğretmen dernekleri ve öğrenci birlikleri! Sizler, çalışma çerçevenizin içine bu konuyu ne zaman alacak; devletle elele bu derdi ortadan kaldırmaya savaşacaksınız?

Siz, ey Türkiye'nin terbiyecileri, psikoloğları! Bu dert için kafanızı, kaleminizi ne zaman işleteceksiniz?

Sonra, siz, ey kurulduğunu sevinerek duyduğumuz öğrenici koruma dernekleri! İdare heyetleri seçmek, yılda bir iki kere mânasız ziyafetler vermekten ibaret sandığınız vazifeniz içine bu müthiş derdin bütün ağırlığıyle girdiğini ne zaman anlıyacaksınız?

Levent Şahverdi Arşivi

DERNEKLERİMİZ

Bir fikir ve siyaset adamımız vaktiyle «Vâkıalar ve Düşünceler» adlı bir kitap çıkarmıştı. Oradaki yazılardan biri «makine maşatlığı» adını taşıyordu. Bu ziraatçı fikir adamımız, Türkiye'yi baştan başa, ithal edilmiş ve yedeksizlikten, tamirhanelerin yokluğundan, kullanılması bilinmediğinden ötürü yer yer çürümeye bırakılmış makinelerin mezarlığı halinde tasvir etmişti.

İşin aslına bakarsanız, Türkiyemiz, yalnız makinelerin değil dergilerin de, derneklerin de mezarlığıdır «Tanzimat» dan, hele İkinci Meşrutiyetten (1908 den) beri, memleketimizde doğan, batan dergilerle derneklerin sayısını Allah'tan başka bugün kim bilebilir?

Ben bu yazıda dernekler üstünde durmak istiyorum.

Bir dernek ne demektir? İlkin bunu araştıralım. Bir dernek umumî olarak, resmî idarelerin, resmî makamların yapmaya yetişemediği, tâkat bulamadığı, yâhut akıl edemediği halk, memleket, zümre, meslek işlerini gerçekleştirmek isteyenlerin meydana getirdiği topluluktur.

Bir devlet ne kadar ileri olursa olsun, milletinin topunu birden gözönünde bulunduran kanunların çerçevesi içindedir. Kanunlar, hemen bütün medenî dünyada, insanları aynı olarak ele alır. Hepsi aynı tâkatta, aynı kafada, aynı imkânda diye düşünür ve hepsinden aynı şeyi ister, yâhut hepsine aynı şeyi verebilir. Hele kanunları az olan ve az değişen memleketlerde, kanunun bu toplu ve toptan görünüşü daha güçlü, daha derindir. Bu iyti-

Levent Şahverdi Arşivi

barla da insanların inanmaya, sevmeye, özel kabiliyetine, özel tâkatlerine dayanan binbir arzu, ihtiyaç, iş.., çok kere devlet mekanizmalarının çerçevesinden dışarıda kalır. O zaman, o milletin çocukları, kendi görüşlerine, inanışlarına, sevgilerine, ihtiyaçlarına göre küçük gruplar halinde bir araya gelirler. Mensup oldukları milletin, büyük, toplu menfaatlerini bozmıyacak şekilde, kanunun pek düşünmediği, devletin ve hökûmetin pek yetişemediği konularını, gerçekleştirmeğe çalışırlar. Böylece, bir milletin türlü düşüncede, inanışta, ihtiyaçta bulunan kitleleri boyuna tatmin edilmiş olur. Tatmin edilen teklerin meydana getirdiği milletlerde de taşkınlıklar, lüzumsuz dalaşmalar, bir devleti tâkatsiz düşüren ayrılıklar, sabotajlar olmaz demiyelim amma nisbeten çok az olur. Bundan başka, bir devletin kanunu kolayca yapılmıyan, kolayca bozulmıyan ana prensipler olduğundan, zamanın şartlarına kolayca uymayabilir, zamanın ihtiyaçları dışında kalabilir. Halbuki derneklerin nizamları daha kolay değiştirilebilir; zamanın, insanın ihtiyacına uydurulabilir. Böylece, devlet bünyesini sarsmadan gereken ilerlemeler dernekler sâyesinde daha çabuk ve kolay yapılabilir.

Dernekler, böylece, bir milletin fazla gücünü faydalı, dürüst işlere akıtan sosyal kanallar ödevini görmüş olurlar. Bir topluluğu ilgilendiren meseleler üzerinde çalışmaya, başarmaya alışan teklerin, lüzumlu zamanlarda o milletin idaresini ele alınca, şaşırmadan, mânasız acemilikler, zararlı emeklemeler yapmadan işe sarılmak gibi böyük kazançları olur. Bu kazançların, milletleri şu dünyadaki yarışta ne derece besliyeceğini tahmin etmek zor değildir.

Bu sebepledir ki her medenî devlet, milletin toplu menfaatlerine düşman olmayan, hemşehrileri birbirine düşürmiyen, milletin tarihini, canlılığını ve birliğini yık-

Levent Şahverdi Arşivi

mıyan bütün derneklere geniş imkân verirler. Onların gelişmesini, sürüp gitmesini kolaylaştırırlar.

Dernek dediğimiz cemiyet mekanizmasının bir takım prensipleri vardır. Bu prensipler, derneğin işlemesini, yaşamasını gelişmesini sağlar.

Bu prensiplerin başında gönüllülük gelir. Gerçekten de: bir derneği kuranlar, konu olarak seçtikleri düşünceleri, işleri şahsî bir kazanç için, şahsî bir menfaat veya entrika için yapmazlar. Baş tarafta da söylediğimiz gibi, artan zaman, enerji, para ve zekâlarını kendi istekleri ile inandıkları, beğendikleri bir maksadın uğruna harcamayı kararlaştırırlar. Bu türlü harcamaların kazanç, menfaat, entrika yoluna olması bir derneği çabucak çürütür, göçürür, yokeder.

Denebilir ki gönüllülük, bir derneğe dernek dedirten baş prensiptir.

Bir derneği işleten prensiplerin ikincisi eşitliktir. Bir derneği kuranlar aynı maksatla harekete geçmiş olması gereken insanlar olup hepsi de bu maksada gönüllü girdiklerinden. aralarında bir barem, bir derece farkı yaşıyamaz. Hepsinin eşit hakkı, eşit ödevi vardır. Aralarında olsa olsa iş bölümü olabilir, bu iş bölümü neticesi, tıpkı bir orkestrada olduğu gibi, gönüllü olarak, geçici olarak iradelerini bir organizatörün, seçilmiş bir dostun eline bırakabilirler.

Bir derneği yaşatan prensiplerin üçüncüsü: Hürriyettir. Bir müşterek maksadın çerçevesinde gönüllü olarak, aynı ödev, aynı hakların eşitliği ile toplananlar; ortaklaşa hazırladıkları nizamın ruhu içinde, tamamıyle serbesttirler. Düşünürken, çalışırken, müşterek maksadın ruhundan, gerçekleşmesinden başka onları tek engelin kösteklememesi şarttır. Söz, düşünce, iş hürriyetinin bulunmadığı veya kalmadığı dernekte ancak eşkiya, köle ve aylıklı memurcuklar kalır. Bunların da bir der-

Levent Şahverdi Arşivi

neği yürütemiyeceği meydandadır. Baremler, resmî derecelerle ayrılan bir devlet teşkilâtında bu hürriyet unsuru çok kere bulunamaz. Orada, daha önceden hazırlanan kaidelere, hareketlere, çalışmalara hökmeder. Halbuki dünyanın bu yaman şartları içinde cemiyetleri başarılara götüren böyük irade, ancak hürriyete dayanan disiplinlerle mümkündür.

Bir derneği yaşatan prensiplerin dördüncüsü: Yetkidir. Derneği kuranlar, o derneğe konu olan maksadın bütün mahiyetini yakından bilmez. Onunla ilgili bütün fikirleri, esasları kavramaz; hulâsa, o konu ile alâkalı ilmin sahibi olmazlarsa, o dernek yaşamaz. Bâzan, derneğin kurulmasına sebep olan konu sadece hayır, yardımdır. O zaman dahi; pratik olarak edinilmiş cemiyet bilgisine, insan psikolojisini anlamaya, bir derneği nereden alıp nereye götürmek gerektiğine dair toplu bir görüşe sahip olmak şarttır. Bunları bilenlerin elinde dernek yaşar; bilmiyen hoyratların elinde de can verir gider. Hele konusu kötü, zararlı cereyanlarla çarpışmak olan derneklerin mensupları; çarpışacakları cereyanları yakından tanımak, sebeplerini iyice araştırmak için hazırlıklı olmaya borçludurlar. Yalnız bağırmak, yalnız korkutmak ,yalnız küfretmekle kötü, zararlı cereyanlar önlenemez. Hattâ bazan, bu kaba metodla, bu zararlı cereyanlar arttırılır, azaltılamaz.

Bir derneği ayakta tutan prensiplerin beşincisi doğruluk ve samimî olmak faziletidir. Aslına bakarsanız, bu prensibi başta yazmamız gerekti. Çünkü: Doğru ve samimî olmadan, gönüllü tek iş yürümez. Dernekler gibi, işleri gönüllü olarak yapılan mekanizmalarda üç kontrolör, üç denetçi vardır. Biri cemiyettir ki ihtilâl, inkılâp geçiren milletlerde beliren kargaşalık, ekseriyetle onun hökümlerini bildirmesini geciktirir. Ötekisi derneğin nizamıdır ki bu da çok kere cezalandırmaz, küser, darılır..

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü denetçi: her insanın vicdanıdır. Dernek gibi, gönüllülerin idare ettiği topluluklarda asıl denetçi işte bu vicdandır. Vicdansız olanların eline düşen derneklerin — diğer bütün prensipler var olsa — yaşamasına imkân yoktur. Yapmadığı gönüllü işten dolayı, mensup olduğu milletin bir kısmının uğrayacağı zarardan, üzüntüden, ıztıraptan acı duymıyan, utanmıyan vicdansıza hangi prensip kâr eder ki?

Bu sebepledir ki, bir derneği yaşatan tek müeyyide: onu kuranların şerefidir. Şerefini kaybedenlerin eline düşen dernekleri, yok olmaktan başka âkıbet beklemez.

Türk milletine hizmet etmek, hizmet edecek olanları yetiştirmek, yetişenleri korumak, yetişeceklere temiz örnekler vermek, milletinin iyiliği işinde zümrelerin, partilerin, şahsî kazançların, şahsî menfaatların üstünde kalmak istiyen gençlik dernekleri, bütün bu prensiplerle birlikte cesur olmaya, sabırlı olmaya borçludurlar. Şahsî, zümre, parti menfaatlerinin üstünde henüz millet menfaatını gütmek hissi aramızda misafir gibidir. Bu hissi köklü düşünce haline getirecek olanlar hürriyet, eşitlik, doğruluk, samimiyet, gönüllülük prensipleri, şeref müeyyidesi ve medenî cesaretle yaşıyan bir kulüp halindeki derneklerini bir ipek böceği gibi işlemeye, şahsî menfaatinin kölesi olan şerirleri yenmeğe borçludurlar. Şerirlerle çarpışmıyan ,işlemiyen ve işletmiyen dernekler; pek yakında korkunun, şahsî endişelerin, entrikaların eline geçer O zaman sözümüz bitmiştir. Çünkü ortada artık bir dernek kalmamıştır. Var görünen olsa olsa, kâr hırsiyle köpüren şerirlerin ortaklığıdır, dernek değil!

Levent Şahverdi Arşivi

KOMÜNİZMLE SAVAŞ

Yeni Türk Devletinin komünizme karşı durumu, başından beri açıktır: Bu yurtta komünizm, kanun dışıdır. Baştan beri bu durumu yaratmış ve yaşatmış olanların hiç biri ne kapitalist ne de zengin! Buna rağmen Türkiyede komünizme devletin, ilk vakitlerden beri gösterdiği bu yasak hepimiz için üstünde durulacak ilk önemli noktadır.

Yeni rejimi kuranlar, Anadolu Kurtuluş savaşlarını yapan vatan severlerdi. Onlar Türk halkının içinden fışkıran öz millet çocukları idi. Bir sırat köprüsüne benzeyen o savaşları yaparken komünizmle o kadar yüz yüze, göz göze geldiler ki onun kitap sayfalarındaki nazariye değil; yüzlerce yıldır Türklüğün karşılaştığı Islavcılığın tâ kendisi olduğunda tereddüt etmediler. Türk vatanseverlerinin komünizmi kanun dışı saymalarının asıl sebebi budur. Türkiye'nin İstiklâl savaşları gibi ölüm - kalım devrinde edinilen tecrübelerin sonucu olan bu sebebi unutmamak, komünizmle savaşanların ilk vazifesidir.

Kanun dışı olan bu ideoloji aynı zamanda sınır dışıdır da. Ağırlık merkezi Türkiyenin dışındadır ve kendine inananlardan istediği ilk şart vatanlarını, milletlerini bu dışardaki merkeze fedâ etmeleridir. Halbuki Türkiyede hattâ şu yer yüzünde bir Türk Devleti her ne zaman var olmuşsa, kökü dışarda olan ve şartı vatanı, milleti fedâ etmek olan her ideoloji, kanun dışı sayılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu iytibarladır ki, komünizmin yani Islavcılığın emrinde çalışanlar, Türkiyede açıktan açığa savaşmazlar. Onların her işi gizlidir ve ona — herhangi sebeple olursa olsun — bağlanmış olanlar aramızda maskeli gezerler. Bugün komünizmin yani Islavcılığın emrine girmiş olanlarla serbestçe ne konuşabilir, ne çekişebilir, ne de onları tanıyabilirsiniz.

Türkiye'de komünizmle savaşmak istiyenlerin akıldan çıkarmıyacağı ikinci gerçek budur.

Şunu açıklamaya mecburuz ki bu gizli düşmanla savaşmayı hiç bırakmadık amma gerektiği gibi. hele onun bu gizli yapısına uyacak surette de uğraşmadık. Bu mesele tâ başından beri polis işi gibi ele alınmış ve bu çerçeveden dışarı çıkılmamıştır. Bu metoda zamanla ve galiba 1934 den beri komünizmden vazgeçmiş görünen yâhut bu hastalığa yeni tutulanlarla tutulacağından kuşkulananları bir takım ikramlar, lûtuflarla parti, hökûmet içinde vazifelendirmek metodu eklenmiştir. Yani kendini gizleyemiyen, gizlemeyi karaktersizlik sayan, yahut uşaklıktan, âlet olmaktan başka şahsî değeri olmıyanlar polise bırakılmış iki yüzlülüğü becerebilenler edebiyat, sanat, politika fikir âleminde değeri, ünü bulunanlara devletin en önemli yeri, en gizli plânları teslim olunmuştur.

Bu metoddan ikisinin de Türkiyemizde en kötü neticeyi verdiğini söyliyebiliriz.

Birinci metod yâni şiddet metodu, polis metodu — yalnız başına kaldığı müddetçe — istenen neticeyi vermezdi. Çünkü bir dâvaya samimî olarak inanmış bulunanları, şiddet ve polis, yollarından çeviremez, tam tersine o yolda daha şiddetli, daha aktif olmalarını körükler. İki yüzlülüğü becerebilenler bu şiddet ve polis metodu karşısında — toprağa, yaşadıkları araziye uyan hayvanlar gibi kılık, düşünce, taktik değiştirirler, (Kaleyi

Levent Şahverdi Arşivi

içinden almak) için komünistin tarifini yapmaktan tutunuz da sanayinin düzenlenmesine iaşe işlerimizin yoluna girmesine, güzel sanatlarımızın yayılmasına içerde ve dışarda Türk sergilerinin başarılmasına, politika adamlarımızın biyografyasının yazılmasına, Rus edebiyatından her türlüsünün aramızda kökleşmesine kadar her alanda ön safa geçerler. Onları tek parti zamanında bilhassa lâiklik, devletçilik, halkçılık, inkılâpçılık oklarına yapışmış olarak bulursunuz. Kendilerine mahsus mânalar vererek uygulamaya dikkat ettikleri bu dört prensibi maskeli komünistler, Türk cemiyetini çürütmek, dayanaksız bırakmak, tekleri olsun, zümreleri olsun birbirine düşürmek, bilhassa cemiyette ayakta kalan, cemiyet içinde sevginin kaynağı olan herşeyi, her müesseseyi, her örfü, alay konusu yapmak için kullanmışlardır.

Kökü dışarıda bulunan her türlü talimatı dışarıdaki âmirlerinden alan komünistler, maskelerinden faydalanır, Türk Devletinin korunma, kendilerini kovalama tedbirlerini boşa çıkarmak için türlü türlü ve daima iblisce çareleri uygularlar. Bir gün bakarsınız Üniversiteyi ele geçirmek isterler. Orada açık veya kapalı, klâsik ümanizmadan tamamıyle ayrı erotik sanat aşkını kamçılayan bir yolda çalışırlar. O zaman merkezlerden çevrelere doğru, bütün emir altındakiler, yurtla dünyayı birbiri içinde eritmek, garip bir (toprak kokusu) ile genç dimağları uyuşturmak, en temiz halk türkümüzü ve Anadolu folklorunu bir nevi (sosyal hakları dâva) propagandası yapmak, Akdeniz ortasında kurşuna dizilmiş bir İtalyan asker kaçağının mâtemini tutup onun şahsında bütün Türk ordusunu dağıtmaya çabalamak, yâhut (Stalingrat) çarpışmalarının destanını yazarak Türk kahramanlarını karanlığa boğmak; bütün bu herzeleri yerken Türk ruhundaki düşmanla çarpışma, düşmanla savaş hattâ sadece ve erkekçe savaş duygularını körletme için

Levent Şahverdi Arşivi

her şeyi yapmak.. yolunda bir basın ve yayın salgını yaratırlar. Sözde ilim maskesine bürünerek ve sadece geniş mezhepli, hür düşünceli çömezler yetiştiriyoruz iddiasiyle en basma kalıp, en sekter bir telkin yolu tutularak K. Marx göklere çıkarılır. Dünyanın tek gerçeğini bu yahudi Almancık söylemiştir veya, dünyanın saadeti bu Rus Peygamberinin dediklerine inanmaktır telkini kızışır.

Bir gün bakarsınız ortalığı kendi salgınlarına kapamaya uğraşanları yok etme plânını uygulamaktadırlar. O zaman Meriçten Ağrı dağına kadar her yerde Türk milliyetçilerine saldırırlar; onlar faşisttir, nasyonal sosyalisttir, ırkçıdır, Turancıdır, Anadolucudur, rejiyonalisttir, ilim düşmanıdır, örümcekli kafalardır, hattâ mürtecilerdir. İşte bu her türlü tecavüz ideolojisine müptelâ olan milliyetçilerin Türk inkılâbını yıkacağı, Türk hökûmetini devireceği, demokrasiyi yok edeceği propagandasını söylerler, yayarlar. (Yeni Rusya)nın methiyesini yapanlar onlara yardımcıdır ve hemen, İnönü - Stalin Şeflerimizdir!) diyen baş yazılar çıkmaya başlar (İnkılâp Enstitüsü) gibi, milliyetçilik kaynağı olması beklenen bir Türk araştırma merkezinden (ırkçılık, Turancılık) adı altında, bütün milliyetçilere söven neşriyat sökün eder. (Ne hazin kaderdir ki sözde milliyetçiliği yayacak olan bu merkezin ilk ve son görünen yayını içinde sonradan inkılâbın, Türk milletinin, Türk vatanının düşmanı ve komünist olarak kovuşturduğu, mahkûm ettiği insanlara da geniş söz verilmiştir!)

Bir gün bakarsınız, bu maskeli komünistler, Türk köyünü kurtarmak hasretiyle benimsediğimiz ideal bir enstitümüze el atarlar. Şehir çocuklarının dayanamadığı için hizmet edemez göründükleri şu her şeyini bildiğimiz Türk köyünün çocuğunu, Türk köyünün şahsiyetini ga-

Levent Şahverdi Arşivi

yesine yaklaştırmaya çabalayan vatanseverleri her türlü sabotajla yıldırmaktır.

Bu bakımdan nerede istibdat varsa orada gerçek milliyetçilik boğulmakta, cemiyetin saadetini kurtarmak amaciyle kurduğumuz bu enstitülerde o zaman garip hevesler, ters cereyanlar hız alır; şu bizim bildiğimiz selâm değişir, (Tempo) olur. Müslüman Türklerin en büyük ve devamlı devletini kuran Osmanlılar, küfür ve küçümseme tâbiri hâline düşer. Sözde iç birikintilerini (refoulement) önlemek, daha sıhhatli bir tip yaratmak için Fröydizm alır yürür. Köy çocuğuna neşe vermek için Meksika şapkalı, omuzu gitarlı bir garip tip yaratılır ve bu tiplerin topluluğu beri benzer üniversitelinin anlayıp hazmedemiyeceği Yunan klâsiklerini temaşaya sevkedilir. Bu temaşa edilen Yunan anıtının Oedipus gibi yaman bir örnek olması başka bir felâkettir! Böylece köy çocuğu ve köy kadını, Türk köyünün içinde organik bir gelişmenin öncüsü olacak yerde bir komünist metodu olan konstrüktif metodun, baştan çıkarılmış bir çığırtkanı hâline sokulmak istenir. Bu istekte Türkiye kalkınmasının kilit taşı olan Türk köyünün benliği ortadan kaldırılmak, yeni bir (gayrımemnun) sınıf (sosyal haklar dâva) eden yeni ve uzlaşmış bir tip yaratmak maksadının gizli olduğunu yer yer görmekteyiz. Bu güzel müesseselerimizde tarih düşmanlığını size insanlık adına aşılayanlara, başka maksatla hareket ediyor denebilir mi?

İki yüzlülüğü becerebilen, maskeli komünistlerin Türkiye'ye en böyük kötülüğü; onların yurdumuzda komünizmin en tehlikeli iki zihniyetini yaymaya çalışmalarıdır. Bu zihniyetin birisi yokarıda işaret ettiğimiz konstrüktif zihniyettir. Bir milleti bir ev gibi, bir beton yığını gibi, istiyenin elinde istenen zamanda, istenen kalıba sokulan bir malzeme telâkki eden bu zihniyet; milletimi-

Levent Şahverdi Arşivi

zin bütün temellerini, bütün dayanaklarını yıkan, onu bir kum yığını hâline koymak istiyen ilim düşmanı, realite düşmanı insan ve saadet düşmanı zihniyettir. Ötekisi gene komünizmin insan hürriyetine, insan eşitliğine yani demokrasiye düşman zihniyetidir. Maskeli, iki yüzlü komünistin metodu gereğince iş başında kim varsa ona yanaşan, onu tutan, onu körükliyen ve böylece millet içinde her dediğini Tanrı buyruğu zanneden müstebit tiple her buyrulanı hemen yapmaya mahkûm köle tip yaratmaya savaşan bu zihniyet; Türkiyemizi korkunç bir umutsuzluğa sürüklemek suretiyle yoketmek istemiştir. Sözde insan hürriyetine âşık görünen ve şimdi bütün dünyada ipliği pazara çıkan komünizmin bu hürriyet düşmanlığı; siyasî haklarda adâlet eşitliği memleket zararına olmıyan her alanda hürriyeti esas alan Türk milliyetçiliğini elbette en böyük düşman bilecektir.

Bu iytibarladır ki, iki yüzlülüğü beceren ve hattâ bunu vazife olarak alan komünistleri taltifte, devlet işine karıştırmakla yatıştırıp milletle barıştırmak istiyen metod, son derece zararlı, tehlikeli olup âdeta komünizmle işbirliği yapmaktır. Bu metod milletin asıl çocuklarını komünizmle savaş yerine birbirine düşürür. Hattâ hökûmetin, devlet kuvvetlerinin savaş istikametlerini değiştirerek milliyetçilerle devleti, düşman durumuna getirir ve bu arada yangınlarını yakar, sabotajını yapar, verici cihaziyle Türkiye'nin en küçük hâdiselerini Moskova radyosuna yetiştirir, herkesin gözü önünde Türk bayrağını yırtar, Türk mekteplerine ihtilâl beyannameleri asar!.

Polis ve şiddet metodu yalnız başına kalınca, bir milletin sosyal eksiklerini tamamlamadan herkesin ağzını kapatmaya varır dayanır. Şurası meydandadır ki bir milletin taze idealist enerjileri cemiyetin içindeki haksızlıklarla çarpışmayı yaşamalarının hikmeti bilirler. Bu

Levent Şahverdi Arşivi

türlü temiz ve dinamik enerjileri kandırmadan, inandırmadan yalnızca şiddetle ve polisle susturmak, hiç bir yerde, hiç bir zaman komünizmle savaş değildir. Tam tersine komünizmin eline düşmüş bu türlü mâsum ve temiz memleket çocuklarını farkına varmadan ve lüzum olmadan bir nevi kahraman derecesine yükseltmek suretiyle komünizmi teşviktir. Bu iytibarladır ki, maskeli komünistin başka bir vazifesi; aramızda içtimaî haksızlıklarla çarpışmak, sosyal emniyeti sağlamak istiyen, gerçek demokrasiyi kurarak Türk milliyetçiliğini gayesine yaklaştırmaya çabalayan vatan severleri her türlü sabotajla yıldırmaktır.

Bu bakımdan nerede istibdat varsa orada gerçek milliyetçilik boğulmakta, gizli komünizm yayılmakta, memleketin yarın yapacağı böyük savaşta içten ve arkadan vurulması için bütün noktalar şimdiden düşman tarafından tutuluyor demektir.

Levent Şahverdi Arşivi

GÜZEL TÜRKÇEMİZ

Hapis çilesinin en korkuncu olan esirliği ve bunun kadar yıkıcı olan sürgünü; köklü bir insan için, cezâların cezâsı yapan nedir, biliyor musunuz? İçimizi, gün geçtikçe kurutan bir yalnızlığa mahkûm etmesi!

İçimizin pınarı türlü arklarla beslenir. Kulağımızın, gözümüzün, elimizin ve derimizin akıttığı bu arklar arasında hiç biri dilimizinkine benzemez. Yılanı deliğinden çıkardığı söylenen dil; elin, gözün erişemediği âlemimizi bulur. Bizi biz yapan bu âlemin arkını: sözleri yok ediniz; insan ömrü sonu gelmez bir yalnızlığa gömülecektir.

Bu iytibarladır ki, vatan içimizin, dışımızın emniyetini, kararını, âhengini bulduğu yerse, dil; bütün bu emniyetin, kararın, âhengin şuurudur. Bu şuur yoksa insan için en güzel vatan sâdece gurbettir. Millet hayatı dediğimiz ileri topluluk şekli; dilin anlatan ve bağlıyan aracılığı olmadıkça sürünün, bir makine-gövdenin külfetinden başka ne olabilir ki?

Elimize işlenmiş bir âhenk, bir nizam temeli olarak geçen Türkçemizin kaderi, milletimizin kaderine ne kadar benzer! Önasya'daki ırk (Türk soyu) hâlinden Anadolu'daki millet hâline geliş, hangi imtihanlardan geçmek pahasına olabilmiştir!.

Türk varlığı için târihin höküm vermeye, söylemeye müsait bulunduğu, İsa'dan önce III. yüzyıldan yürüyelim. Birbirini yiyen Yue-şi'lerle Hiung-nu'lardan, Ak-Hunlar'dan, Tu-kiu'lardan, Uygurlar ve Kırgızlar'dan;

Levent Şahverdi Arşivi

Tür-Keş'lerden; Karahanlılar'dan, Sâmanoğullarından, Tâhiroğulları'ndan, Gazneliler'den... 1200 yıllık çarpışma sonunda Türk soyuna kalan nedir? Arap ve Acem kültürüne geniş yer veren İslâmlığın, kendini kabul etmiyen Çin nüfuzunu koğması; Batı ve kısmen Önasya'da Müslüman-Türk devletçiklerinin görünmesi!

Bu 1200 yılda Avarlar'ın, Hazarlar'ın, Bulgarlar'ın, Peçenekler'in mütemâdiyen akıcı, yer değiştiren selinden elimizde kalan nedir? Bir İslâv zaferi!

Şamanlık, Buda dini, Zerdüşt dini, Nastûrî Hıristiyanlığı, Mûsa dini, Manichéisme.. gibi türlü iytikadların rüzgârında savrulan Türk kütleleri ne oldu? Hind'in, Çin'in, Tibet'in, Orta ve Batı Avrupa İslâv bataklığının yuttuğu bu kütlelerden milletimiz, hattâ soyumuz adına hangi teşebbüsü, hangi şahsiyeti bekleyebiliriz?

Türk soyunun düşmanları bir yandan; bir türlü devamlı, böyük devlet kuramıyan, birbirine düşman devletçiklerin didişmesi, öte yandan...; bindörtyüz yıllık târihin emeğini hiçe çevirmek üzere iken, Oğuz boylarından Selçukluların işe karışması kaderimizi değiştirmiş bulunuyor.

Arap, Acem, Bizans, Ermeni ve Gürcü kütlelerinden meydana gelen korkunç rakipler içinde; ve çok kere «Ehli Salip» sellerini üstümüze çeviren Avrupa karşısında ilk Türkmen İmparatorluğunu kuran Selçuklular..; soyumuzun yaptığı bütün o bindörtyüz yıllık cehdi hulâsa eden bir neticedir!

Onların çok büyük imparatorluğu, soyumuzun Asyadaki kalıntılarını, belli bir siyâset çerçevesinde İslâmlıkla damgalıyarak, büsbütün yok olmaktan kurtarmış; onların ufak, târihî fırsatlarla bugüne erişmesine imkân vermiştir. Uzak-doğu ve Ege arasındaki koca cihan içinde kalabilen Türk zemininin varlığını biz bu neticeye bağ-

Levent Şahverdi Arşivi

lıyoruz. Bu neticenin doğuşunu o asla, o zemine verdiğimiz gibi!

Selçuk İmparatorluğu'nun dağılıp çökmesi, Türk Asya'da, Anadolu'da küçük devletlerin, beyliklerin türemesine vesile vermiş; onların ardından — yeni bir sentez gibi — Osmanlı İmparatorluğu kurulmuştur. Ondan da bugünkü yekpâre millet doğmuş bulunuyor.

Bugün bile Türk âleminin umudunu nereye bağladığını göz önüne getiriniz; bu iki böyük Türkmen İmparatorluğu'nun târihimiz için nasıl bir dökülme yeri ve sentez vazifesi gördüğünü kolayca anlarsınız.

Türk dilinin başına gelenler târihimizin kaderine ne kadar benzer! Orhun ve Turfan yazılarından, Uygur yazısından, türlü türlü başka elifbelerden; türlü türlü lehçelerden, Göktürkçe veya Doğu Türkçesinden (Uygurcadan, Kırgızca ve Başkırtçadan, Çağataycadan), Batı Türkçesinden (Oğuzcadan, Türkmen lehçelerinden); Orhun kitâbelerinden, Turfan ve Yeniçay vesikalarından; Oğuznâmeden ve Dede Korkut kitabından, Kudatku - bilik'ten, Hibat-ül Hakayık'tan, Divân-ı Hikmet'ten, Bakırgan kitabından, Codex Cumanicus'dan, Nevâî'nin külliyâtından gelip geçiniz: Müslümanlıktan önce Türkçenin yarattıklarını, «Bay-ü-gedâ», herkese âit bulabiliyoruz.

Ne yazık ki Orhun kitâbeleriyle, Oğuznâmeden istidlâl yolu ile sezebildiğimiz bu safhanın eserlerini, daha eyi hökümlemek için arkeolojinin çıkarıp getireceklerini bekleyeceğiz! Kim bilir, belki de arkeoloji bir şey getiremiyecek çünkü bu devrin Türkçesi kitaplarda, taşlarda, tahtada yazılı olduğundan ziyâde hâfızalarda yaşayıp gitmiştir.

Müslümanlıktan sonra, Türkçenin yarattıklarını da — tam olarak — elde bulundurmaktan çok uzağız. Binbir savaşın, binbir felâketin arasından ne kadar az eser kurtulabilmiş bulunuyor!. Bunların temsil ettiği bu ikin-

Levent Şahverdi Arşivi

ci safhaya bir ad verebilmek için Kâşgar'lı Mahmud'un ebedî kalan Divân-ı Lûgat-üt-Türk'ü ile Nevâî'nin Muhâkemet-ül-Lûgateyn'ini ibretle gözden geçirmek lâzımdır. Türk kütlelerinin siyâset ve idâre gibi fikir ve sanat bahsinde bütün yarattıklarına vâris olan Selçuklular ise; Türk kalmak, Türk kalmış olanı başında tutmak sûretiyle Türkçe'nin mirasını da koruyabildiler.

Selçuklu İmparatorluğu'nun yerine türeyen beylikler, bizzat bu imparatorluktan daha köklü, daha yerli idi. Bunun için de Osmanlı İmparatorluğu gibi yaman bir sentezin meydana gelmesine imkân verdiler.

Türkçemiz, hiç şüphesiz bu beylikler arasında, bizzat Selçuklu İmparatorluğundaki yerinden daha esaslı, daha şerefli bir yer tutmakta idi. Tâhiroğullarının resmî dili Türkçedir. Anadolu'daki Selçuk beyleri birinci sınıf Türkçe şâiri idiler ve resmî yazılarını hemen dâima Türkçe yazdılar. Karamanoğlu Mehmet Beyin Türkçeye verdiği yer, bütün târihimizin şeref tepeliğidir.

Bu sâyededir ki Osmanlı Beyliği zamanında temiz kalan Türkçe, Osmanlı İmparatorluğunda da hâkim ve resmî dil olmakta devam etmiş; bütün katışıklıklara rağmen Kanunî'nin dilinde cihana hitap eden muzaffer vasıta olmuştu.

Bütün bunlara rağmen Türkçenin Müslümanlıktan sonraki Türk dünyasında birinci yeri almaktan uzak olduğu doğrudur. Âşık Paşa'nın beyitlerini hatırlıyorsunuz değil mi?

«Türk diline kimesne bakmaz idi,
Türklere hergiz gönül akmaz idi.»

Gerçekten de, Türkçe — İslâmlığın tesirini yıktığı Çince bir yana bırakılırsa —, üç korkunç rakiple boy ölçmek zorunda kalmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu rakiplerden birisi Arapça idi. Dini neşreden cemiyet, yeni bir dinin yayılıp kökleşmesine — tarihî kaderin — kaynak yaptığı cemiyet..., bu dini benimseyen, bu dine girenlere sevgi, riâyet yükletsin, bundan tabiî ne vardır? Hangimiz, bize yeni bir ufkun yolunu açtığını zannettiklerimize bu sevgiyi, bu riâyeti esirgedik?

Bu iytibarladır ki Müslüman olan Türklerin Arap diline alışmalarını feryat ve figanla karşılamıya lüzum yoktur. Kendi gönlüyle Müslüman olan Türk kütlesi; kendisine öteki — ve «asıl dünya»nın — kilidini açan «Kitab»ın diline «fevkalbeşer» bir mâna verecekti.

Bu türlü bir âleme, bir «beynelmileliyete» hökmeden, kendisini bir Türk Hâkanından çok bir İslâm İmparatoru gibi gören Türk Sultanının, bu beynelmileliyete âit sözleri, bu beynelmileliyette müştereken anlaşılacak dille söylemesini çâresiz bulmak gerektir.

Arapça, işte böyle, Türk devletlerinin resmî dili pâyesine yükseldi.

Türkçenin Önasya'daki Türk dünyâsı veya Türk üstünlüğü sırasında boy ölçmeye zorlandığı ikinci rakip dil, Acemce idi.

Türkçe bu hususta geçmişten gelen bir takım usullere boyun eğmiştir. Arap üstünlüğünü derin bir tiksinti ve çâresizlikle tanıyan İran, bilhassa Abbasoğulları hânedanı sırasında öcünün birazını almış, birazını alacak imkânlara kavuşmuştu. Emevîler'i deviren asıl fitne onun başından çıkmış; her türlü entrikaya geçmişinin o yaman, uzun medeniyet hayatı sırasında alışmış bulunan İranlı «dâ'îler»; böyük Türk kütlelerinin yerleştiği topraklarda geniş tahrikler yapmıştı. Abbasoğulları iş başına geçince, bu yapılan hizmete karşılık olarak devletin bütün idâre işini İranlılara teslim etmekten çekinmediler. Farsça bu yollarla daha Araplar zamanında zorlu bir yer temin etti.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkler İslâm dünyâsının idâresini ellerine alınca bu «emr-i vâki»i değiştirmediler: İranlı idâre ve memurla birlikte Farscayı da muhafaza ettiler. Zâten Müslümanlığın yeni beynelmileliyeti, her müslümanı din kardeşi tanıyor ve onun her yere yükselmesini pek tabiî buluyordu.

Farsça, tıpkı Arapça gibi, Önasya'nın en son ve en üstün kültürlü bir cemiyetine; Mezopotamya'nın, Hititlerin, Yunanlıların, Hindin en şuurlu vârisine âitti. Sanatı, edebiyatı, felsefesi çok kuvvetliydi. Bu kuvveti kinle birleştirince hârikulâde dinamik, te'sirli bir fikir, şiir dünyâsı yaratabiliyordu. Türkler böyle hazır, nüfuzlu, geniş yerlerde mânası anlaşılan bir vasıtayı kullanmaktan vazgeçemezlerdi.

Selçukluların ilk devirlerinde, klâsik tahsil yapmış, devlet muâmelelerini yörütmeye kabiliyetli idâre elemanlarını onların şovalyeleri arasında bulmak zordu. Bir «Nizam-ül-Mülk», bir «Amîd-ül-Mülk» — İranlı'nın haddinden fazla kurnaz, yabancı terbiyesiyle ne kadar kirli olursa olsunlar..—, İmparatorluk gibi esasta karışık, kozmopolit bir mekanizmaya son derece gerekli unsurlardı. Ârif, şövalye ve ümmî olan ilk Türk imparatorları bu unsurlardan vazgeçmemişler; bununla berâber onlara, ancak lâyık oldukları yeri vermişlerdi. Böylece başlayan yakın münâsebet, Bâtınîler gibi — Türk veya İranlı — bütün idârecilerin müşterek düşmanı karşısında daha sıklaşmış ve özlüleşmişti.

Farsca bütün bu üstünlük şartlarından istifâde edenlerin elinde, Türk dünyâsında hâkim olan ikinci resmî dil pâyesini böylece aldı.

Türk dilinin boy ölçüşmeye mecbur kaldığı üçüncü rakip Rumca idi. Oğuz boylarından müslüman olmıyanların hangisi Bizans'ın sınırları içine girmiş ve hele Ortodoksluğu tanımışsa ondan bir daha hayır kalmamıştır. Hazer denizinin, Karadenizin şimâlinden geçen yolu tu-

Levent Şahverdi Arşivi

tup Ortodoks dininin ve Bizans siyâsetinin mihverine tutulan bütün Türklerden bugün ne kalmıştır? İslâvların Bizans ve Ortodoksluk te'sirini elifbelerinde, vaftiz adlarında taşıdıklarını hatırdan çıkarmak mümkün mü? Macarlarla Finler ve Est'ler benliklerini kurtarabilmişlerse bunu, hep bu meş'um çarha düşmemelerine borçludurlar. Bununla berâber bu milletlerin kendi şuurlarına ermesi nisbeten çok yeni ve Avrupadaki milliyet cereyanlarının tesiriyledir; bunu da unutmamak zorundayız.

Müslüman olan Türkler için Bizans, ilkin — hayatın hikmeti bilinen Müslümanlığın tam zıddı — bir düşman olduğundan; dil ve din bakımından bir kötülük beklenemezdi. Fakat, Selçuklular Anadolu'ya yerleştikten sonra Bizansla münâsebetleri o kadar çeşitlendi ve arttı ki Türklük ve Türkçe için gerçekten endişe duyulabilirdi. Her iki taraftan da evlenmeler, sığınmalar, askerlik ve siyâset anlaşmaları, ticâret münâsebetleri, Hıristiyanlıktan Müslümanlığa dönmeler... o kadar sıklaşmıştı ki bu çeşit münâsebetlerin hayat, idâre, sanat ve dil bakımından türlü türlü te'sir imkânları yaratmasını beklemek çâresizdi.

Bundan başka, Türklerin ve Türkçenin fethettiği yeni vatan: Anadolu; Bizans yâni Hıristiyan an'anesine uygun olarak kurulan bir beldeler âlemi, bir **urbaine** âlemdi. Oraya yerleşirken, şöyle veya böyle, Bizans hayâtının ve dilinin tesir etmesi beklenebilirdi.

Türklük için bâzı menfî tesirler gösteren Müslümanlık, onu, en tehlikeli düşmanının içinde erimekten korumuştur.

Görülüyor ki Türkçemiz, Türklüğün o geniş, o çok dinamik yaşamasının gereklerine uygun bir tesirler manzûmesi ağına sarılmıştı.

Bizi şimdi asıl şaşırtan ve hayran eden şey, Türkçenin bütün bu eşsiz üstünlükler, rakipler arasında orta-

Levent Şahverdi Arşivi

dan silinmemiş olması; bugün elimize, karşımıza tam bir millet dili hâlinde çıkması; ve hele bize en ileri milletlerin ifâde vasıtası hâline gelecek imkânlardan tek şey yitirmemiş bir halde erişmesidir. Arap, Acem, Rum dilleri; her bakımdan üstün siperleri ele geçirdiği, Türkçeye — bizzat Türkçenin hökümdarları ve hökûmetleri içinde — kuyu kazdığı halde; Anadolu'da Türklerin olduğu gibi, Türkçenin de bütün canlılığiyle yaşamasını önleyememişlerdir.

Bize dilimizin bir mûcizesi gibi gelen bu eşsiz neticeyi her şeyden önce Türk halkına borçluyuz. Bütün dış çevre Türkçenin düşmanı iken ona yâr olan, onu başına taç, gönlüne ilâç yapan Türk halkıdır.

XII. yüzyılın eseri olan Divân-ı Lûgat-üt-Türk'ten öğreniyoruz ki o çağlarda bütün Orta ve Önasya hökümdarları Türktü. Bu cihan, Türk adı karşısında titriyor; her türlü işin yörüyebilmesi Türkle anlaşmaya bağlı kalıyordu. Bütün yollar Türk akıncıları, Türk göçmenleriyle hıncahınçtı ve Türkçe Afrika'dan Japonya'ya kadar konuşulan bir dildi. Öyle iken saraylarda, resmî haberleşmelerde, bilgi ve sanat kitaplarında Türkçeden gayri dillerin höküm sürmesi; soy şuurunu, üstünlüklerinin şuurunu. gördükleri — böyük, dünyâ ölçüsünde böyük — işlerin şuurunu yitirmeyen Türk düşünürlerini elbette çileden çıkarırdı.

Bu bakımdan, muhteşem bir isyân örneği veren Kâşgarlı Mahmud, bize, Orta ve Önasya'da, adım başında Türkçe konuşan kütleleri sayar döker. Her türlü siyâset ve hânedan değişikliğinin üstünde kalan böyük Türk halkı, Türkçeyi koruyan mûcizedir. Bir Ahmed Yesevî'nin bizi şaşırtan ebedîliği, bu halk mûcizesine inanması, eserlerini onun diliyle ve onun için vermesi olmadı mı? Her zaman böyük kalan Mevlânâ Celâleddin'in, oğlu Sultan Veled'ten ve hele eşsiz Yûnus Emre'den az tanınmış

Levent Şahverdi Arşivi

kalması; bu sonuncuların halka yönelmesinden ileri gelmemiş midir?

Siyâset, idâre, düşünce, örf, an'ane.. bütün bunları; Orta Asya'daki beşiğimizden beri alıp koruyan, bizlere eriştiren böyük mekanizma, Oğuz boyları, ille Türkmen devleti oldu. Bu mekanizmanın başka tesirlere kapıldığı sırada; Anadolu'ya bir döküntü, bir kıran artığı gibi akıp gelen her kültür parçasının sihrini halk buldu ve sakladı. Âşık Yolu denen halk mûsikisi, saz şâirleri, dervişler.. gerçekten de bir döküntüye benziyor. Bunlar bir çok kültür cihanlarının yaratıp, olgunlaştırıp — kendileri parça parça yıkıldıktan sonra Anadolu'ya dökülüp gelen — kalıntılarıdır. Bu cihanlar, Orta ve Önasya'da kurulan Türk devletlerinin halk meclislerinde, medresesinde, âilesinde... o çağın en böyük fikir, din ve sanat hâdisesi sayılan müesseselerdi. Bu müesseseleri kuranlar, yörütenler Türk an'anesine birer kahraman, birer velî, birer destan mevzuu olarak geçmişlerdir. Birbirine çarparak göçen bu kültür cihanlarımızın gelip boşaldığı hazne: Anadolu ve onu vatan yapan Türkmen halkı oldu. Müesseseler yıkılınca çevresindekiler gerçi bir abdal, bir derviş, bir muhâcir gibi Anadolu'ya erişmişti; ama başlarında, çevrelerinde soyun, an'anenin büğüsünü birlikte getirmişlerdi. Kendileri o kadar hakîr görünen bu insanların gördüğü riâyetin, sırrı budur. En son Türkmen göçünü bağrında alıkoyan; siyâsetin, devletin an'anesini en küçük beyliğinde bile saklayan Anadolu; Türkmen halkının sâyesinde dilimizin yarattığı ve Türk kültürünün meydana getirdiği her şeyin hem sığındığı, hem arındığı pota oldu.

Burada artık ağayıl denmiyor, ağıl deniyordu. Yumurtka, kat'î olarak yumurta olmuştu; çökürtge yerine çekirge, kulgak yerine kulak; kuğurşun yerine kurşun; yapurgak yerine yaprak; ozan yerine âşık, yâhut saz şâ-

Levent Şahverdi Arşivi

iri; kopuz yerine saz... geçmişti. Anadolu'nun bir pota gibi koruyan ve arıtan Türk «aklı selîmi», dilimizin bütün yadigârlarını hâfızasında yeniden yaratıcasına işledi. Dünyânın en güçlü, en ünlü, en ileri devletini yaratan bu halk; yediği, giydiği, yaptığı, düşündüğü her şeye en uygun adı, tâbiri, ıstılâhı vermişti. Hele fikir ve şiir yolunda yarattıkları; Uygurcanın, Çağatayca'nın, diğer Türk lehçelerinin çok budaklı ağızlariyle nisbet edilemez bir inceliğe bir derinliğe varmıştı.

İslâm devletlerinin ucunda, sınırlarında yaşayan birer azlık hâlinden bu yerlerin sâhibi derecesine ve çoğunluğuna yükselen Türkmen halkının; dünyâda devamlı olarak yarattığı en böyük siyâset mekanizmasını Selçuklularla Osmanlılar verdi. Bu böyük realite; «Ehli sünnet» olduklarından veya, Arapça ve Farsçayı zaman zaman devletlerinde hâkim kılmalarından dolayı mütefekkir, bilgin, hattâ şâir yetiştiremedikleri söylenen bu iki böyük Türkmen imparatorluğunun soyu için başlı başına bir kudret, kabiliyet vesikasıdır.

Türk halkı, her türlü kader oyunlarına karşı Türkçemizi böyle üstün bir canlılıkla bize kadar getirmişse bunun da sırrını onun böyük soyunun kudret ve kabiliyetinde aramak lâzımdır. Bu devam, bu canlılık, ayni zamanda, Türkçemizin üstünde düşünenlere, hangi yolu tutmaları, hangi kaynağa baş vurmaları gerektiğini gösteren bir Çoban Yıldızıdır zannetmekteyiz.

Levent Şahverdi Arşivi

YENİ ÇAĞLARDAKİ ROLÜMÜZÜ BELİRTMELİYİZ

Istanbul'un fethi herşeyden önce, Batı ile Doğu arasındaki anlaşmazlık ocağının yıkılmasıdır. Ya Doğudaki böyük, teşkilâtlı kuvveti Batıya akıtmak; ya Batıdaki korkunç taassubu Doğuya belâ etmek sayesinde ayakta duran, yapma ve gereksiz bir idare kalıntısı, bu vesiyle ortadan kalkmıştır. Bundan sonra müslüman âlemi ile hıristiyan âlemi arasındaki çarpışmalar, eski çehresini, eski mânasını yitirmiştir. (Mukaddes Cermen İmparatorluğu) dâvası görülmeseydi; Istanbul'a yerleşen Türklerin, Fransız Rönesansını kuran birinci Fransuva'nın sembolik yaklaşmasını en iyi devam ettiren âmil olacakları şüphesizdi.

İstanbul fethinin ikinci böyük neticesi; Doğu Akdeniz'de, Yakın-Doğu'da yarattığı böyük barış ve iyi geçinme devridir. Sonsuz denecek kadar parçalanmış bir Yakın-Doğu âleminde bir korsan olmadıkça ticaret yapmak imkânsızdı; insanlığın münasebeti kurulamazdı. Türklerin Yakın Doğu ve Güney-Doğu Avrupa'ya hükmetmesini mümkün kılan Istanbul fethi; bu yerlerde tek nüfusun disiplinini yürüterek Batı-Doğu insanlığının daha uygun şartlar içinde anlaşmalarına yol açmıştır. Burada da gine uzun müddet (Mukaddes Cermen İmparatorluğu) nun sarkıntılığı, el atmaları olmasa; Edirne'den Belgrat'a, Peşte'ye kadar, yüzbinlerce askeri, tek kötülük yapmadan götüren Türk disiplini, bu barış ve iyi geçinmeyi devam ettirirdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Dünyanın en güzel beldesi olan İstanbul'un, Milâttan önce beşinci asırdan Miladdan sonra 1453 yılına kadar ufak akropolünü pek az geçmiş görmekteyiz. En sonunda, gelip geçenden baç alan 80 bin kişilik bir haydut yatağı haline düşen, harabolmuş surların, saraylarının içinde inanılmaz cinayetlerin akıp gittiği tehlikeli bir in kalan Istanbul; Türklerin eline geçtikten kısa bir müddet sonra eşsiz bir belde derecesine yükselmiştir. O zaman, böyle bir merkezin benzerini ancak müslüman âleminde bulabiliyoruz. Şimdi tanıdığımız, hiç olmazsa bizim İmparatorluğumuzun ömrü kadar bir ömrü olan devletlerin merkezleri: Londra, Paris, Roma, Moskova, Viyana, Peşte; bizim kurduğumuz beldeye bakınca, ya geri hastalıklı kasabalar; ya ikinci derecede beldelerdi. Istanbul'un, ayrı bir devlet kadar büyük olan şimdiki ölçüsünü; coğrafyanın, topoğrafyanın ve o vakitki ürbanizm'in her inceliğini ele alarak meydana getiren Türkler; hangi yandan bakılsa Türk olan bir örnek belde ve âdeta bir anıt belde kurmuşlardı.

Yakın-Doğu'da ve Balkanlarda yerleşen Türkmen devleti; Istanbul'un fethi ile, medenî âlemin münasebetlerini, insicamlı bir nizamı örgülerinden geçiren kuvvetli âmil oldu. Bu âmil, Doğunun ve Batının ticaret, fikir mübadelelerini o kadar genişletti; bu münasebetlerin etkileri ve tepkileri o kadar şiddetli oldu ki bugün Avrupa'nın klâsik Rönesansını Bizansın ortadan kalkmasına bağlamak, (Yeniçağ)ı bu fetih hâdisesiyle başlatmak âdet olmuşdur. İçerde Türk Osmanlı İmparatorluğunun kurulmasını sağlayan Istanbul fethi; gerek Balkanlar'da, gerek Yakın Doğu'da medeniyet âleminin dışında kalan birçok diyarları, birçok kavimleri: o devrin en parlak ve güçlü medeniyeti olan kendi medeniyeti içine almasını hazırlamıştır. Sonradan Türklerin rakibi, düşmanı kesilen birçok devletler veya devletçikler, ancak bu yolla

Levent Şahverdi Arşivi

medeniyet âlemine katılmışlardır. Avrupa'da olsun Yakın-Doğu'da olsun, birçok devletler ise, kendi benliklerini ya Türklerin karşısında bulabilmişler, yahut millî çehrelerini Türklerin eliyle kurmuşlardır. Bu bakımdan Istanbul fethi, gerçekden cihan ölçüsünde bir insanlık işi sayılmalıdır.

Sanat bakımından Istanbul'un fethi; bir yandan Bizanslılar'ın, Romalılar'ın, Yunanlılar'ın değeri, ölmez nesi varsa hepsini bugünkü gafil insanlığın bilip anlıyamadığı bir anlayışla, saygı ile koruyup ayakta tutmağa imkân vermiş; öteyandan Türkler'in Istanbul'da, san'atın her kolunda yeni bir ekol yaratmasına, bu sanat ocaklarının en seçme örneklerini burada düzünelerle vermesine yol açmıştır. Arkeoloji ve sanat tarihi yolundaki bilgimiz ilerledikçe görüyor ve öğreniyoruz ki klâsik âlemin sanat ve medeniyet eserleri Türklerin bu son imparatorluğu sayesindedir; yıkılması da Venedik hırsı ile olmuştur. Ankara'da bir Ogusteum kalmış ise, camiini onun yanına kurarak putperestlerin mâbedini yıkmayan Türk tesamuhu (Tolerans) sayesinde olmuştur. Onun çehresini ilk defa bozan Bizanslılar'dır. Yine öğreniyoruz ki, Bizansı yıkan millet, insanlığı birbirine bağlamak için medeniyetin buyurduğu ne kadar vasıta, imkân varsa hepsini yaratıp milletlerin emrine vermiştir. Böylece beşeriyetin yeni bir sanat dehâsını tanıması mümkün olmuştur. Bu bakımdan Istanbul'un fethi bir niymettir. Ve Istanbul bu niymetin gerçek bir toplanma yeridir.

Bu iytibarladır ki; Türklerin Avrupadaki böyük sermaye ve sanayi gelişmesine iştirâk edemediği son iki asrı ele alıp Bizansı kaldıran böyük, medenî âmile dudak bükmek, yahut söğmek sadece gaflettir. Bu iştirâk edememek, türlü dış sebeplerle olmuştur. Bu sebeplerin başında, bütün yahudileri İspanya'dan kovduran Batı'daki ruh hâleti vardır. Yoksa, bir Mikel Anjelo'yu baş mi-

Levent Şahverdi Arşivi

mar yapmak istiyen Türk hökümdarının; yahut bir Ürben'e toplarını emanet eden, Bellini'ye portresini yaptıran Fatih'in; Birinci Fransuva'ya o kadar sıcak karşılık verip elini uzatan Kanunî'nin zihniyeti, bu iştirâki geri durdurmamışdır. Bütün bu düşünceler hatıra getirilirse, Türk kaderinin son beş yüz yıllık olaylarını Istanbul'un hazırladığını, ve bilinen dünyanın dörtte üçünün kaderine, Istanbul'u fetheden milletin hökmettiğini inkâr etmek imkânsızdır.

Bu iytibarladır ki, Istanbul fethini bir milletin ne ıdığini belirten seyrek dehâ vesikası gibi ele almak, buna dayanarak nesillere enerji, düşünme, çalışma kaynakları açmak ne kadar yerinde ise; bütün insanlığa hayrı, etkisi dokunan böyle bir hâdiseden faydalanarak, arasına belki en son katıldığımız yeni Batı âlemiyle aramızda birçok kaynaşma vesileleri bulmaya, hazırlamaya çalışmak o kadar yerindedir.

Istanbul'un fethini bu zihniyetle görünce, hem kendi kaderimize, hem cihana bu kadar sürekli tesir eden fetih işini hâdise olarak ele almak, onu doğuşu, oluşu, sonuçlariyle ve büyük bir dikkatle incelemek şarttır. Bu yolda bilimin, her imkânına başvurup fetih işini tanımak, tanıtmak vazifemizdir.

Sonra; Türk ve cihan kaderine bu derece tesiri olan bir beldeyi elimize geçmeden önce ve elimize geçtikten sonra niteliği ve niceliği ile kökünden araştırmak, dünyaya tanıtmak vazifedir. Bu vesileyle, Istanbul'un coğrafyasını, jeolojyasını da, bilimlerin bu günkü ileriliği ile ölçülü bir incelikle araştırıp vermemiz gerekmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

BİLİM ZİHNİYETİ

Şurası meydandadır ki bugünün anlayışı ile bilim, Türkiyemize Cumhuriyetle birlikte girmiştir. Gözetlemeye, denemeye, uygulamaya dayanan müsbet bilim, memleketimizde Cumhuriyetten önce çatışma konusu veya bir hayal idi. Onun bir topluluğu kurtaran aydınlığı, yeni rejimle birlikte şeref, iytibar ve inan kazandı. Müsbet bilimin mensuplarına, onun aramızda yer etmesine çalışanlara daha önceleri verilen ad ya zındıktı, ya geniş mezhepli, yahut düpedüz dinsizdi. Ve bu üç lâkaptan hangisini bir kimseye takarlarsa, onun cemiyet içinde iytibar görmesi, rahat etmesi imkânsızdı. Cumhuriyetle birlikte iş tamamiyle tersine dönmüştür: Cemiyet içinde iytibar, rahat ve mevki, ancak müsbet bilimle uğraşanlarındır. Cemiyetimizde yapılan en böyük inkılâp belki de, budur. Anadolu, Kurtuluş Savaşını yapan kahramanlar neslinin, yeni nesillere en böyük hediyesi de budur, yani müsbet bilimin aramızda korkusuz dolaşması, bu bilimle uğraşanların iytibar görmesidir.

Amma bilim, hattâ şimdiki anlamıyla müsbet bilim, yalnız başına cansız bir âlete benzer. Bir ekmek bıçağı, aile babasının elinde çok faydalı bir âlettir: Ekmek keser, amma aynı bıçak bir kaatilin elinde ölüm aracıdır: Hayat tüketir!

Bilim de böyledir. İnsan görürüz ki atelyesinde, kliniğinde, deneme masasında, bürosunda iyi işler, iyi çalışır. Fakat cemiyet içinde kaba bir mahlûk, utanmaz bir

Levent Şahverdi Arşivi

riyacı, şu küçük dağları ben yarattım der gibi çevresine böbürlenen bir köy ağası, yahut her türlü yalanı, dolanı meslek edinmiş bir alçaktır. Yalnız başına kaldıkça bilim, bu aşağılık tipleri, temiz ve değerli vatandaşlar hâline yükseltmez.

Bilimin cemiyet içinde — rahmetli üstad Âkil Muhtar'ın güzel bir kitabında yazdığı gibi — bir ahlâk dayanağı, bir ahlâk faktörü olabilmesi için: bilim zihniyetinin cemiyette doğmuş olması gerekir.

Cumhuriyetten beri içimizde iytibar gördüğü şüphesiz olan müsbet bilim, ne yazıktır ki bu bilim mensuplarının kitabında, bürosunda, deneme masasında, müdürlük odasında kalmıştır. Müsbet bilimin zihniyeti aramıza henüz girmemiştir.

Bilim mensubu, iki türlü şahsiyet yaşamaktadır. Birisi; bildiği, denediği, uyguladığı bilim kolunu okurken, okuturken, yaparken taşıdığı şahsiyettir. Ötekisi, cemiyet içinde yaşarken taşıdığı şahsiyettir. Dikkatle bakınız: Çok kerre her iki şahsiyet arasında uçurum vardır.

Bilim hayatının içinde — kitapta, büroda, atelyede... bilimin objektif, hür, müstakil kanunlarından başka buyruk tanımayan, insanları bu buyruk karşısında eşit gören şahsiyeti taşıyan insan ile; cemiyet hayatında, kendinden yukardakine köle, kendinden aşağıdakine karşı eşkıya kesilen insan aynıdır. Anadolu'da bu türlü olaylar karşısında: (Hocanın dediğini yap, fakat gittiği yola her zaman gitme!) derler. Böyük sinema artisti Spencer Tracy'nin temsil ettiği (iki yüzlü adam) tipi, aramızda yaşayan iki şahsiyetli bilim adamlarının acıklı hâlini de gösteren başka bir misâldir.

Bilim adamının bundan kurtulması için, bilimin böyle başbaşa, bir odada yapılır ve sonra da orada bırakılıp dışarı çıkılır şey olmaktan çıkması için, onun zihniyetinin aramızda yayılması şarttır.

Levent Şahverdi Arşivi

Tarih fakültesi salonunda yaptığı bir konuşmada Prof. Şevket Hatiboğlu, hemen hemen aynı konuyu ele almış ve bilimin, aramızda, bir iki kişi tarafından yapılması daima mümkün olduğunu, asıl derdin, bilim zihniyetinin yerleşmesinde bulunduğunu belirtmişti.

Değerli bilginimiz çok haklıdır. Bu zihniyet yerleşmedikçe Türkiyemizde müsbet bilim, kitapta yazılan, atelyede işlenen, lâboratuvarda gerçekleştirilen lüks ithalât matahı olmaktan kurtulamaz.

Bu zihniyetin yerleştiğinin delilleri şunlar olacaktır. Âilesi yanında, kitabında, bürosunda bir türlü; hayatta, cemiyet içinde başka türlü yaşamıyacaktır. Riyakârlık onun sözlüğünden atılacak ve bilim adamı kayıtsız şartsız, yahut ta, yalnız bu memleketin zararına olmamak kaydiyle, hürriyetin ve eşitliğin dostu olacaktır. Bilim adamı kendinden aşağı bulunanlara azrail kesilen, kendinden üst derecelilere bir köpekten, bir köleden de aşağı inen ve bu üst derecedeki, yerinden düşer düşmez ona hakaret eden iki yüzlü ahlâkını bu cemiyetten kovacaktır.

Bilim zihniyeti yerleşince modaya göre bilim hayranlığı ortadan kalkacaktır. Zamanın siyasetine hoş görünmek için, belli bir zamandan beri ne varsa, kayıtsız şartsız, göklere çıkarmak, o zamandan önce ne yapılmışsa, yine kayıtsız şartsız, yerlere batırmak modası artık aramızda yaşıyamıyacaktır. Bilim adamı, bilim işlerini, bilim belgelerini eski ve yeni, bugünün ve dünün diye ikiye ayırıp yalnız bu zaman ayırımına göre onları değerlendirmeyecektir. O, belgeleri ve olayları doğru veya yanlış, faydalı veya faydasız diye ayırabilmek; siyasetin, zaman siyasetine hoş görünme telâşının, onun yanında artık yeri kalmayacaktır. Ancak bu sayededir ki; bir milletin, falan adamının iktidar mevkiinde bulunduğu zaman yaptığı her şeye tapmak, o adam iktidardan düştüğü zaman ise, onun devrinde yapılmış her şeyi kü-

Levent Şahverdi Arşivi

çümsemek, lânetlemek modası yok olacak; bir milletin bütün bilim ve medeniyet tarihi bir **bütün** olarak değerlendirilecektir. İşte o zaman nesiller, kendi tarihlerinin halkalarını parçalamadan, o tarihe — devre ve şahsa göre — hakaret etmeden veya tapmadan yaşıyabilecekler; medenî milletlerin hepsinde gördüğümüz gibi aile hayatında, millet hayatında **devam** denen böyük niymet bizde de tadılacaktır.

Ancak bu zihniyetin yerleşmesiyledir ki, memleketimizde şahıslar değil şahsiyetler yaşıyacaktır. Çünkü şahsiyet; siyaset modasına göre yapılmayan bilim havasında, hürriyet havasında doğar. İki yüzlülük, siyaset modasına ayak uydurmak, şahıslara ve devirlere göre bilim yapmak telâşı, şahsiyet olmak niymetini ortadan kaldırır. Şahsiyetlerin bulunmadığı, çoğalmadığı, yaşamadığı cemiyetlerde, biliniz ki bilim, bir ithalât matahıdır, bir lüsktür ve bilim zihniyeti orada henüz ya doğmuştur, ya da bebektir. Böyle cemiyetlerin ise uzun zaman müstakil, efendi kalması; zamanımızda artık bir hayâldir.

Yüksek tahsil gençliğini ne zaman düşünsem, gözümün önüne şu tablo gelir. Aydınlık atelyelerde, Türkiyemizin yarınını kuran, yarınını işleyen bin bir hücreli bir beyin!

Dilerim ki bu öz, bu temiz Türk beyni; Türkiyemizde bilim zihniyetinin yerleşmesini de sağlayan faktör olsun.

Levent Şahverdi Arşivi

KÖYLERİMİZ ve KÖYCÜLÜKLERİMİZ

I

Türkiye'yi baştanbaşa bir köyler yığınından ibâret görebilir miyiz?

Yeni bâzı görüşlere göre evet!

Haylı zamandır gazete, mecmua ve kitap sütunlarına geçirilen bu görüş, Türkiye'deki milletin yalnız köy kurabildiğini kabul etmektedir. Bu görüş; (Türkiye'de ancak «İri köy», «Ufak köy» gibi taksimler yapılabilir, yoksa bugünkü insanlığın anlayışına uygun şehirler ve köyler diye bir fark yoktur) diyor.

Biz bu görüşün hem yanlış, hem neticesi iytibariyle zararlı olduğunu düşünüyoruz, bakınız neden:

Türkiye'nin baştanbaşa bir köy yığınından ibâret olduğunu ortaya süren bu görüş bir kere târih bakımından asılsızdır.

«Mâverâ-ün-nehir», «Horasan» ve Türkmenlerin târihine sahne olan bütün yerlerdeki «dehkan» ve «kent» tâbirlerinin yanyana kullanıldığını hatırlıyalım. Bu hatırlamanın yanında, bütün İslâm, Türk târihlerini dolduran düzinelerle şehir adını da (Merv, Semerkant, Taşkent, Çizak, Çimkent, Fârâb, Buhârâ, Hıyve, Yarkent... gibi) unutmamak şarttır. Selçuklular devrinde bütün Önasya'yı ellerinde bulunduran Türkler'in, eski medeniyetlerin kurduğu şehirleri bir yandan târnir ederek kullandıklarını; öteyandan yeni beldeler kurarak bu kıt'ala-

Levent Şahverdi Arşivi

rı iymar ettiklerini pekeyi biliyoruz. Bu hususta. şimdi bile oturup kullandığımız şehirlerin adını, târihini, hele bu (Konya, Sivas, Ankara, Kayseri, Niğde, Diyarbakır, Mardin, Kastamonu gibi...) şehirlerdeki anıtları gözönüne getirmek yeter. Bunlar, şehir hayâtını ortaya koyan gerçek vesikalardır. Bundan başka; yer yer metinlerde gördüğümüz türlü târihler, ifâdeler bize adım başında köy, çiftlik, kasaba hayatı ile şehir hayatının ayrı ayrı varlığını, ayrı «fonction»ları bulunduğunu açıkça gösterir. Hicretin 463 ünde yapılan böyük Malazgirt muharebesinden sonra, Anadolu'ya sel gibi akıp hâkim olan Türkmenlerin, ilk mescitleri çevresinde kurdukları site müsvettelerini (Burgs), hattâ yüzyıl sonra beyliklerin, meselâ Dânişmend'lilerin yaptığı Malatya, Sivas gibi beldeleri düşünelim. Sonra; Osmanlılar devrinde yerli, ecnebî seyyahların; halkı coğrafyaya göre bölen, yayan köy, kasaba, şehir varlığından bahseden seyahatlarını görmek gerek. Bunlara bakınca, hele zaman zaman yangınlar, depremler veya kazılarla ele geçen şehir izlerini görünce, Türklerin şehir, köy hayâtını ayrı ayrı ve çok mükemmel tanıdığını anlıyoruz. Bizans beldeleri üzerine kurduğumuz şehirler o devirlerin en yüksek şehir teşkilâtını, temizliğini toplamıştı. Köy hayatının varlığı ise, târihlerimizin sayfaları arasında, her adımda ayrı işleyen bünyesiyle göze çarpmaktadır. Ancak; Ortaçağ'ın şehir ve kasabası, hemen hemen bütün Doğuda ve Batıda, surları, kaleleri, istihkâmlarıyle ayrı bir âlemdir. Köyün, çiftliğin rolü de bellidir. Ne Ortaçağ'daki Türklerin, müslümanların kurduğu şehirde, kasabada, ne antik devrin böyük medeniyetini kurmuş olan Atina'da, Korent'te, Isparta'da, hattâ Roma'da.. teklerin elindeki evler, devletin, dinin emrindeki yapılar gibidir. Berikiler, o çağın medeniyetini ölmezliğe kavuşturan anıtlardır; ötekiler — yâni teklerin elindeki yapılar — ise, çerden

Levent Şahverdi Arşivi

çöpten şeylerdir. Amma, devletin ve dinin emrindeki anıtlarla teklerin elinde olup şimdi arkeolojinin pek seyrek olarak temel izlerine veya resimlerine rastladığı yapılara bakarak, antik devirde ve Ortaçağ'da şehir ve köy ayrılığının bulunmadığını söylemek imkânsızdır. Hulâsa Anadolu'daki yabancı insanlığı yıkan veya muhacir eden, yerine yeni bir görüşün, yeni bir inanışın mü'minlerine lâyık vatan kuran fâtih kütle hem köylü, hem şehirli idiler..

Gittikçe artan dikkatimizle, bilgimizle ortaya konan yeni vesikalar, hem miymarlık, hem süsleme, hem giyim, hem mûsiki noktasından bu tabiî ikiliği te'yit etmektedir.

Eğer bugünkü realitelere bakarsak, (Türkiye = Köyler yığını) formülünü kuran görüş gene asılsızdır:

Milletlerin bir harekette olan, değişmekte, karışmakta bulunan kısmı vardır; bir de «sédentaire = köklü, toprağa bağlı» ve değişmesi, karışması, dalgalanması pek zor olan kısmı vardır. Böyük veya ufak şehirler birinci kısmı barındırır; kökler de ikinci kısmı!

Memur, tüccar, fabrikacı, işçi.. gibi tesâdüflerin, — geçici veya derecesi değişik — ihtiyaçların topladığı kütleler, böyük, küçük şehirlerin dalgalı nüfûsunu meydana getirir .Kökleri, böyük bir çoğunlukla, vatanın kurulduğu devirlere inen, bulunduğu yere köme hâlinde gelmiş, yâhut tek asıldan, çiftlik gibi tek bünyeden böyüyerek mütecânis bir köme meydana getirmiş, köme hâlinde kalmış; «étnique» çehresi hemen hemen bozulmamış: ömrünü toprağı işlemekle veya toprağı sorgudan geçirmekle yıpratmış kütleler ise köydedir.

Köy Kanununun 87. ve 88. maddelerinde devletin

Levent Şahverdi Arşivi

köy için koyduğu kayıtlar, şehirler için pekaz vârittir. Realitelerin ancak en açıkta olanına göre yapılan kanunların bir köy, bir şehir taksimi kabul etmesi, Türkiye'yi sâdece köyler yığınından ibâret görenlerin yanıldığını — başka bir ağızla — te'yit etmektedir.

Türkiye'de köyden başka bir kuruluş biçimi tanımayanlar, bize öyle geliyor ki meseleyi yalnız **konfor** bakımından görüyorlar. Gerçekten de işe bu gözlükle bakanlara hakvermekten başka çâre yoktur: Türkiye'nin neresinde bulunursanız bulununuz, konfor tâbirinin içine giren huzûra, rahata, kolaylığa — bu ecnebî tâbiri koyan milletlerdeki gibi — kavuşmamız imkânsızdır. Oralarda, meselâ İsviçre, Şimal Avrupası gibi yerlerde konfor, bir nevi milliyet şartı hâline yükselmiştir. Amma bize bu konfor hasretini, hayâlini veren memleketlerde de, bugünün arzuladığı şehir, onlar hânesini geçmez. Oralarda da «Böyük Şehir», «Küçük Şehir», «Köy» taksimi vardır. Paris'in, Havr'ın yanında Fransız Bretanyasında yığınlarla kasaba vardır ki insan, pisliğine ve hurâfelere, göreneklere tapışlarına bakınca, kendini Ortaçağ'dan da geriye gitmiş köylerde sanır. Amma **fonction** bakımından, köyler köydür, kasabalar da kasabadır.

Görülüyor ki vatanların kalıbını, yâni morfolojisini, yalnız konfor ölçüsüyle şekillendirmek yetmiyor, gerçeği ifade de etmiyor.

Devlet, «nüfûsu 2.000 den aşağı yurtlara köy, nüfûsu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba, 20.000 den çok olanlara şehir» diyor. Fakat, bu tek cepheden işe bakış, kanunu koyan'a da yetmemiş gibi, ilâve ediyor:

«Nüfûsu 2.000 den aşağı olsa dahi belediye teşkilâtı mevcut olan nâhiye, kaza ve vilâyet merkezleri kasaba

Levent Şahverdi Arşivi

addolunur.» Böylece vatanın şekil almasını, içtimaî, iktisâdî, siyâsî şartlara, «fonction»lara bağlamış bulunuyor.

Köyde esaslı vasıf: oturulan bu yerin, kendimizin, âilemizin ihtiyaçlarına yetmesi; ikinci mühim vasıf: içtimâî münasebetlerden gelen ihtiyaçların azlığı, şahsın âile ihtiyaçları yanında ikinci derecede kalmasıdır. Bu bakımdan köyleri, «Yığın Köyler», «Yol üstüne sıralanmış köyler» gibi cinslere ayırabildiğimiz gibi; asıl kuruluş mekanizmasına bakarak, «Çiftlikten azma köyler» diye de ayırabiliriz. Şahsın, âilenin ihtiyâcına yetmenin örneği olan çiftlik, — aslına bakarsanız — köyün organik teşekkülünde bir konaktır...

Dikkate değer ki, eski böyük kara yolları, köylerin sınırlarına sanki hörmet etmiştir. Onların içinden değil, kenarından geçer. Ve köyün dış âlemle münasebeti, âzâsından herbiriyle olmayıp imamı, muhtarı, hocası veya papazı, ağası iledir. Bugün bile, askerlik gibi, vergi gibi meselelerde, köyün dış âlemle, vatanın birliğiyle münâsebeti, muhtarı veya hocasıyladır.

İnsan, cemiyet hayatında ilerledikçe görenekleri, an'aneleri, şahsiyeti, âileye karşı duygululuğu zayıflıyor. Cemiyete, siyâsete, iktisâda âit münâsebetler; şahsına, âilesine âit münâsebetlere üstün geliyor. İşte o zaman; **kasaba, ufak şehir, böyük şehir** kurulmaya başlamıştır. Bu kuruluş târihin her devrinde insan münâsebetlerinden doğmuştur. Ve o münâsebetlerle yükselmiştir.

Köyün **aksine kasaba**, şehir.. hep yol ağızlarında, yol kavuşaklarında, vâdilerin ağzında, vâdilerin döküldüğü yerlerde; mahsulleri birbirine benzemeyen iki mıntıka sınırlarında kurulmuştur. İzmit, İznik, Bursa, Kayseri, Ankara.. gibi beldeler, eski devirlerden beri, kasaba ve şehir olmak imtiyâzını — yaşamak için havaları, iklimleri

Levent Şahverdi Arşivi

ne kadar elverişsiz olursa olsun — işte bu mekanizmaya borçludur.

İş, siyâset, cemiyet münâsebetlerinin gevşediği günler yarı ölü bir ömür geçiren kasaba, panayır ve pazar günleri, ayrı bir canlılık kazanır.

Kasabanın damarlarını besleyen yakın köylerin birbirleriyle münâsebeti kasabada olmakla berâber; kasabanın birbirine bağladığı bölgeler arasındaki münâsebetlerden ayrılır. Bu son münâsebetler, üstün gelmeye başlayınca kasaba, şehirleşmeye başlamış demektir.

Şehirde üç vasıf vardır: Mümtaz bir yerleşme yeri; mensup bulunulan medeniyetin emrettiği mecbûriyetlerden hiç olmazsa birazına uygun gelen çerçeve; nihâyet târihin, siyâsetin, idârenin o mevki ve çerçeve içinde bıraktığı iz, teşkilât. Bâzan sâdece siyâsetten gelme arzularla kurulmuş şehirler, yâni tek vasıfla yaşatılmak istenen şehirler görülür. Bunlar ya ölür, ya yeni şartlar ve vasıflarla ömürlerini devam ettirirler. Berlin, müzeleri, üniversitesi, nihâyet hökümdar sarayları ile, zooloji parkları ile, «tek vasıflı şehir» olmaktan çıktı. Ankara da öyle değil mi?

Şehir insanların birleşmesi için doğmuştu. İnsanlar her devirde, ön safa gelen ihtiyaçlarını nerede temin ederlerse orada toplanırlar. Şehir örneklerine bu ihtiyaçlara göre ad koymak lâzım. Bu iytibarladır ki kaç türlü hâkim ihtiyaç varsa o kadar türlü şehir örneği vardır denebilir.

Gerçekten de Mısır'daki El-Amarna beldesi, yeni bir din kuran IV. Amenophis'in mezhep endişesinden doğmuştu. Antik Yunanlığın Olympia beldesi, Yunanlılararası din münâsebetlerinden doğdu. Nasıl ki bugün, varlıklarının hikmeti, gelen geçen gemiyi gözetlemek, şu veya bu devlete, belli bir geçidi kapamak olan, sâdece kayalıktan, istihkâmdan ibâret şehirler vardır (Cebel-i Ta-

Levent Şahverdi Arşivi

rık gibi!). Bununla beraber, insanların birleşmesini dün de, bugün de en eyi geliştiren âmil: mübâdelelerin kolaylığı, mübâdelelerin böyüklüğüdür. Bu yüzdendir ki Ortaçağda, tepelere, dağlara çıkan şehirler; **emniyet** dediğimiz böyük faktörü devletler temin eder etmez vâdilere, düzlüklere iniyorlar.

Şu noktayı yeniden hatırlatalım: Bugün şehirlerin yaşamasında, böyümesinde, siyâsetin, devletin ehemmiyeti ve te'siri inkâr edilemez. Şehirlerimizin çoğu harp içinde, harplerden sonra müthiş buhranlar geçirdi. Oralarda iktisâdî sarsıntıların bir içtimaî panik olmamasında en böyük âmil, târihî kıymet; devlet kadrosunun o şehirlerdeki devâmı, bu kadronun verdiği mânevî emniyet ve ümittir. Şehir, kalkınmak, ilerlemek için, bugün dünden ziyâde, hinterlandına olduğu kadar o hinterlandla kendi arasındaki münâsebetleri düzelten siyâsî teşkilâtın; devletin müdâhalesine muhtaçtır: Köyün tamamen aksine! Tabiî, hattâ târihî bütün meziyetlerine rağmen, devletin vâlisini çekivermesi, zavallı Silifke'yi bugün gittikçe sönmeye mahkûm bırakmıştı. Buna mukabil Ankara'nın Çankaya'sı kaza merkezi olur olmaz, kasaba olmuş, şehir olmuştur. Eskişehir, Temyiz Mahkemesinin naklinden duyduğu mâtemi devletin kurduğu şeker fabrikasıyle unutmayı düşünüyor.

Şehir, vatan içindeki dar mıntıkaların münâsebetlerine pazar olmaktan çıkarak beynelmilel münâsebetlerin, mübâdelelerin yapıldığı meydan hâline girince, **böyük şehir** doğmağa başlar. Böyük şehirlerin geleceği kadar iç ve dış âlemle münâkaleye bağlı hiç bir şey yoktur. İstanbul'u, bir Monako, bir Nis yapmak isteyenler, onun ilkin bir İskenderiye, bir Pire, bir Marsilya olabilecek imtiyâzını unutmamaya borçludurlar. Binbir iflâsın, binbir dâvanın yerine en böyük bir beldenin târihte devâmını hazırlamak böyle mümkündür.

Levent Şahverdi Arşivi

Anlatmak istediğimiz şu: Türkiye ne dün, ne bugün bir köyler yığınından ibâret olmamıştır. Köyü, kasabayı, şehri, böyük şehri meydana getiren âmillerin akışına bu vatanın sâhipleri de uymuşlar, birleşme, yurt kurma işlerini bu akışların yarattığı şekiller içinde yapmışlardır. Türkiye'de 40.000 köy nasıl bir efsâne değilse, binden fazla kasaba, şehir de efsâne değildir. Bunların biribirinden farklı yaşama, ilerleme şartları, şekilleri olduğunu da kabul etmek mecbûriyetindeyiz...

Bu mecbûriyetin millet hayatındaki pratik neticesi ne olacaktır?

Bu suale diğer bir sual ile cevap verelim:

Türkiye'de varlığını kabûle mecbur olduğumuz köyü, varlığını kabule mecbur olduğumuz şehre mi benzetelim? Yoksa, onu, kendi kendine yeten âlemi içinde, organik bir inkişafa kavuşturmak üzere, köy olarak mı bırakalım?

Bu suale cevap verince, (Türkiye = Köyler yığını) formülünün netice iytibariyle niçin zararlı olduğunu da göstermiş bulunacağız.

II

Yüzlerce yıl İmparatorluk içeriden, düşmanlar dışarıdan Türkiye'yi yedi. Buna rağmen; târihimizin dönüm noktalarındaki böyük hareketlere dayanacak insan, para, enerji bulabildiysek ve nihâyet bugün siyasî yekpâreliğini kazanmış bir vatan kurabilmişse bunun sebebi: Türkiye'deki halkın yüzde yetmişbeşinin köylü, Türkiye topraklarının yüzde yetmişbeşinin köy olmakta devâmıdır.

Lucien Romier'nin dediği gibi: Her cemiyet, «insanı meydana getirir ve insanı yer». Cemiyetleri ehrama ben-

Levent Şahverdi Arşivi

zetmek müsaadesini verirseniz, köy-şehir meselesi daha XVIII. asırda başlar. Kimyâdaki keşiflerin çok-köyün meydana getirdiği koyuluğu, bolluğu şehirlerde, kasabalarda eritir.

Kısaca, köyü şehirleştirdik mi, ehramın tabanını yıkmış, biteviye yiyen ve yenen şeyi açıkta, üremek imkânından uzak bırakmış ve onları besliyeni yoketmiş oluruz.

Belki 600 yıl bir metropol iken müstemleke sefâleti, müstemleke siyâseti gören Anadolu'nun asırlardır yıkılmamasının sebebini bunun için biz nüfûsunun yayılış ve bölünüş tarzında aradık. Bu sebebi, bir ikisi bir yana kalırsa, diğer bütün milletler için düşünmek mümkündür.

Başka memleketlerde, hele Avrupa'nın şimal ve merkezinde, köy-şehir meselesi daha XVIII. asırda başlar. Kimyâdaki keşiflerin çokluğu; büyük sanayi merkezlerinin kuruluşu; nakliyecilikteki ilerleyiş, belli memleketlerin imtiyâzı olan tabiî servetleri öteki memleketlerin de kolayca edinmesi, büyük, milletlerarası ticâret yollarının mihverini değiştirmesi; iktisadın ağırlık merkezini değiştirmiştir. İktisat mihverindeki bu değişme, hattâ İngiltere'de bile köylerden şehirlere, metropollerden müstemlekelere bir boşanış, bir akış doğurdu. O zamana kadar toprağın feyzi ile hususî imtiyazlarla ovalarda, tepelerde kurulan köylerin sâhibi, bekçisi kalmış halk çokluğu, bu akışın kolaylık ve zenginlik vâdeden câzibesine kendilerini kaptırınca köy yalnız nüfûsundan olmadı, nisbî değerini de, toprak değerini de birden yitirdi.

İşte o zaman, köylerin sıra sıra eridiği, ayakta kalanlarının tatsız, kısır, pinti bir ömre mahkûm olduğu görüldü. Aynı zamanda, ufak şehirler **ireldi**, yenileri çarçabuk kurulup büyüdü...

Umûmî Harbe kadar böyle giden köy-şehir mâcerası, harpten sonra makinenin, kimyânın aklı durduracak

Levent Şahverdi Arşivi

ilerleyişi ve çokluğu neticesi hem madde, hem mâna yönünden bir tepkiye uğrar gibi oldu. Köyün imtiyâzı geri geliyor zannedildi. Fakat; Amerika, Japonya, hele Rusya gibi âmillerin yeni çehrelerle ortaya girmeleri, başka milletler için vaziyeti bugün belirsiz (= indéterminé) bir hâle sokmuştur.

Türkiye için köy, köylü derdi, ilk belirtilerini Avrupa'nın böyük rönesansından biraz sonra yâni XVI - XVII asırda gösterir. O zamana kadar Uzak ve Yakın Şark'la Uzak ve Yakın Garb arasındaki mübâdelelerin hemen hepsinin geçtiği, döküldüğü transit ülkesi olan Anadolu ve tâbilerinin imtiyâzı, bu devirde arka arkaya gelen keşiflerle elden gitti. Başımıza gelen bu belâ, memleketimize tabiatın verdiği imtiyazları başka memleketlerin keşifler, fenlerle elde etmesinden doğmuştur; yâni bizim başka milletlere göre olan muvâzenesizliğimizin belâsı idi. Bir tiftik keçisi işinde, imtiyazımız olan bu hayvanın, bu maddenin İngilizler eliyle üretilmesi bizler için ne yaman tokat olmuştur! Ankara'nın sofcuları bir anda yok olmuşlardır.

Ticâret yollarının bu esaslı değişikliği, Anadolu'da böyük akisler yapmıştır. Bu akislerin te'sirini istilâ hareketlerimizde böyük zaferlerin te'siri henüz silinmediğinden pek farkedemiyoruz.

Fakat bizde köy-köylü fâciasının asıl senaryosu XIX. asırda kurulmuştur, ve bu seferki fâcia yalnız milletlerle kendi aramızdaki denksizliğin değil, bizzat kendi memleketimizin içindeki içtimaî denksizliğin bir neticesi olmuştur.

Böyük sanayi, kimyâda yeni buluşlar, nakliyecilikteki ilerleyişler, makine memleketlerinin tarlasını boşaltıp köylüyü zanaatçılar gibi, gündelikçi yaparken servet yalnız yerini değiştirmiş fakat hepsi aynı memlekette kalmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Halbuki; XIX. asırda, Osmanlı İmparatorluğunun — sözde — metropolü olan Anadolu'da «çıkrıkları durduran» böyük sanayi, ne Türktü, ne Müslümandı, hattâ ne de Osmanlıydı. O ilkin ecnebîydi, sonra düşmandı. Bu ecnebî, bu düşman sanayi Anadolu'da kurulunca; hiç olmazsa bu kuruluştan doğacak kıt menfaatleri bile bize bırakmıyordu. O, sâdece çıkardığı malı kontrolları altındaki yakın, böyük merkezlerimize yollayarak zahmetsiz, külfetsiz kazanıyordu.

Başka memleketlerde XVIII. ve XIX. asır sanayii ve makineciliği tarlanın, köyün, küçük zanaatın mahvolan mahsullerine karşı, gene o memlektlerin öz çocuklarından meydana gelen zengin, kudretli, bütün âleme yayılan bir tüccar neslini irili ufaklı şehirlerde çoğaltmıştı.

Osmanlı İmparatorluğunun — sözde — metropolü olan Anadolu'ya dökülen böyük sanayi malları, bu memlekette mahvettiği zanaatçıların yanında, gene o memleketin öz çocuğundan tüccar, ticârette aracı yetiştirmemiş; yalnız imparatorluğa değil, metropolün Türk hüviyetine de düşman yabancı azlıkların ecnebi kazancına simsarlık vazifesini görmelerini — kazançlı bir tertiple — kolaylaştırmıştı.

Ecnebî ve düşman böyük sanayi, ardısıra iki böyük belâ daha getirdi:

a) Yüksek faizli ve yalnız keyif yolunda eriyip giden yadırgı sermâye:

b) Bu yabancı, ahlâksız sermâyenin memlekette yapmağa başladığı demiryolları vesâir taşıma vasıtaları.

Şehirlerimizde, bütün imparatorluğu idâre etmek işini üstlerine alanları (yâni bir bakıma, ecnebî ve düşman böyük sanayinin ziynetlerine para yetiştirmek isteyenleri); mağlûp ola ola müstemlekelerinden çekile çekile arıklaşmış, kötürümlemiş bulunan İmparatorluk hazinesi artık doyurmuyordu. Bu sefer; sözde bütün imparatorlu-

Levent Şahverdi Arşivi

ğu idâre eden şehirlilerin üst tabakası; yüksek fâizli ecnebî sermayesine vâsıta olan azlıklara köle oluyorlardı.

Ecnebî ve düşman böyük sanayinin çıkardığı eşya ise, demiryollarının girdiği iç pazarlarımızda müthiş, koyu bir zeytinyağı lekesi gibi genişliyordu.

Meriç'ten Ağrı dağına kadar uzayan bugünkü yurdumuzdaki köylünün hiçbir memleketinkine benzemeyen sessiz fâciası işte asıl burada başlar:

Bir yandan yenilmelerle kendi içine çekilen imparatorluğun — hem en yeyici, en işe yaramaz, en tufeyli kısımlarının — bütün ağırlığını taşımak gerekiyordu.

Bir yandan, kendini idâre edenler (ve hiç de kendinden olmayanlar) en aşağılık zevkleri yoluna, ecnebî sermâyecilere saçtıkları milyonlar ve milyonları bulmak için binbir vâsıta ile kendini soyuyordu.

Öbür yandan, eşkıyânın, dış ve iç düşmanın kötü kastı arasında kökünden şaşıran halk — hele köylü —, ne iş tutacağını, kime dert yanacağını, kime inanıp güveneceğini bilemiyor; bizzat kendisi bir tufeylî hâline giriyordu.

Bu ağır salgınların altından kalkmak için köylü ilkin mahsûlünü, sonra para eden her şeyini sattı. Muharebeler nüfûsu azalttıkça geriye kalanların payına düşen salgın, bir çığ gibi arttı. Satacak ne mahsûlü, ne malı kalmayan köylünün toprağından olması, işte asıl bu zamandır...

Hattâ sâdece toprağını ekebilmek, hattâ sâdece bir kara ekmek bulabilmek için «borç para almak», köylünün sarılacağı tek yılandı. Bu parayı kendisine ne devleti, ne de mahvolan soydaşları veremezdi: Kendini, idâre etmek bahânesiyle, bu hâle getiren soysuz kütlenin köle olduğu azlıkların eline köylümüz, işte böyle, kurbanlık koyun gibi düştü. Sözde bu metropolün sâhibi olanların, dışardan bakınca herşeyleri yerinde, tamam

Levent Şahverdi Arşivi

görünenlerin toprağı hipotek altına girmiş; kendisiyle birlikte, veresiye alışverişe, hesapsız kitapsız ödeyişe kendini kaptıran köylüyü de sürüklemiştir. Victor Bérard'ın müthiş bir soğukkanlılıkla anlattığı üzere, eğer 1908 meşrutiyeti daha on sene gecikse, Türk Anadolu'nun baştanbaşa yabancı azlıklara hipotek edilmesi tamamlanmış bulunacaktı.

«Anadolu Kurtuluş Savaşları» ile «Lozan Sulhü» Türk köyünü ve köylüsünü hipotekten kurtaran; Türkiye Cumhuriyeti, köy-köylü meselesini esaslı sûrette iş edinen, «Köy Kanunu» ile bu meseleye kadro çizen târihî, böyük âmiller oldu.

Yeni rejimin miras aldığı köy ve köylüyü gördük: Onun hayatta, siyâsette, iktisatta yeri yoktu. Yâni onu idâre edenlerin kafasında böyle bir kıymet gibi şekillenmemişti. Onu geri, arıklanuş fakat bâkir bir şahsiyet haznesi hâlinde bırakan şey, menfî bir âmildi: Her yanına, her köyüne tren işlemiyordu; koltuğunun altında rakı şişesiyle iskambil kâğıdını taşıyan bugünün otomobili onun isteplerine çıkamamıştı; kendisinin ne olduğunu bilmeyen kozmopolit, köle, cıvık şehirli, onu «irşat ve tenvire» yeltenmemiş, mâteminin, bilgisizliğinin, iptidâîliğinin setleri içinde o, iklimi ile, soyundan getirdiği meziyetlerle, inandığı şeyle bâkir kalmıştı.

Acaba bugün?

Bugün köy-köylü düğümünün en güzel neticeyi verecek biçimde çözülmesi için bütün tâlih ve imkânlar elimizde bulunuyor.

Bir kere tam müstakil bulunuyoruz. Müstakil bulunmak... Müstakil bir devletle tam bir hürriyet içinde, karşı karşıya, memleket işlerini birer birer ele almak! Bu emsalsiz mazhariyet, işte bizim neslin ayakta durduğu geniş **plate-forme!..** Bu eşsiz niymetin kadrini bilelim.

Sonra; ne içerde, ne dışarda, köy-köylü meselesini

Levent Şahverdi Arşivi

iktisat ve siyâset bakımından halletmemizin önüne geçecek engeller kalmamıştır.

Daha sonra; coğrafyamızın imtiyazları var. Millet-lerin hayatında, canlılığında coğrafyayı ya inkâr etmek, ya en son safa sokmak bir âdet olmuştu. Meselâ bir Rusya, bir Fransa bunu ne kadar çabuk yalanladı! Bizim için de vaziyet böyle: köy-köylü düğümünü çözmek için, coğrafyamızın imtiyazları bizim için hem kargı, hem kalkandır.

Daha sonra, köylümüzün soyundan getirip felâketlerin bileğisinde bilediği huyu, içi, özü var: sabır, yumşak başlılık, kanaat, uysallık gibi meziyetler, idealist devlet adamları elinde, bir milletin en kara imtihanları geçmesine yaramıyor mu? En sonra; bugün kollektif vicdan olan devletimiz, köy-köylü meselesini ortaya koymuş, iç siyasetinde ona temeltaşı yerini vermiş bulunuyor.

Yalnız...

Bütün bunlar düğümü çözmek için elverişli muhit, elverişli şartların ana çizgileri!.. Ya düğümü nasıl çözeceğiz?

Bu yolda görüşler kıyâmet kadar. Biz belli başlılarını alalım:

Bir kere işin lâf, roman yüzünü meydana getirenler var!. Onlara göre köy-köylü manzarası şöyledir:

«Köylümüz açtır, susuzdur; fikir, güzelden anlama, cemiyetle yaşama, sıhhat seviyesi çok aşağıdır; yeme, içme, geyme, barınma ihtiyaçlarını ne sûretle temin edeceğini, gelirini nasıl çoğaltıp içeride, dışarda satacağını bilmez».

«Köylülerimizin gözü pek kapalıdır; köylerine hiç te hizmet edemiyorlar; muâsır değil, teceddüt içinde değildirler. Hele muâsır medeniyetin iycaplarına göre yaşamak akıllarında bile değil.»

Levent Şahverdi Arşivi

Hemen hemen kullanılan esaslı kelimeleri aynen kullanarak ana çizgilerine getirdiğim bu görüşlerin romancılığı, «constructif» mâhiyeti, yalnız müşâhedelerini bildirirken meydana çıkmıyor: asıl onların bulduğu çârelerdir ki işin yalçın çıplaklığı önünde insana çin mürekkebi ile kimya lâboratuvarında yazılmış roman ürpertisi veriyor.

Bu saffet dolu olmasını kabûl ettiğimiz mütalâalara göre köy, köylü meselesini kuran görüşler çâre ve vâsıta olarak bakınız ne veriyor:

«Köylü bu memleketin efendisidir. İstiklâlimizi yüksek kahramanlığı ile koruyan, uzun zamandan beri sarayın ve saltanatın rezâletlerine tahammül ederek millî karakterimizi içinde saklıyan odur. Şu intibah devrinde himmet ve alâka bekleyen manzarasiyle karşımızda duran bu köy ve köylüyü kurtarmak ve yükseltmek en büyük ülkümüzdür. Bunun için, herşeyden evvel, millî terbiye ve inkılâp terbiyesi vereceğiz. Millî şuuru takviye edecek ve inkılâbı kökleştireceğiz. Millî vazifelerini, cumhuriyet kanunlarından kendisine taallûk edenleri öğreteceğiz. Umumî bir yurt bilgisi ve sevgisi aşılıyacağız. Sağlığı koruma ve tedâvi tedbirlerini anlatacağız. Temizliğin, intizamın sıhhî noktai nazardan lüzum ve ehemmiyetini, fazla olarak da bunun zevkini anlatacağız. Köylerimizin ziraat kabiliyetini artıracağız. Bunun için mıntıkalara göre işâretlerde bulunacağız. Toprak sâhasını makine ile birlikte inkişaf ettireceğiz. Göçebelerimizi fena vaziyetlerden kurtaracağız.»

Bütün bu azametli işler, her biri seferberlik istiyen bu çalışmalar nasıl olacak, ne ile olacak biliyor musunuz?

Dört senelik köy mektepleriyle, orta mektebi bitirmiş, lûtfen bâzı kurslara devam ettirilmiş, 18 - 20 yaşındaki delikanlıların (kendilerine «hakikî saadetin, içtimâî mefkûrelere hizmetten ve ferâgatla çalışmaktan baş-

Levent Şahverdi Arşivi

ka bir şey olmadığını anlatmak için Göthe'den, Kant'tan parçalar okumuş» delikanlıların!) öğretmenliği ile!. Ve hepsi: bir zamanlar moda olan «Anadolu'yu irşat!» heyetleri veya onların vaız ve nasihat metodlariyle!..

Köy ve köycülüğü düşüncelerinin mihrâkı yapan bâzı düşünürler için manzara şöyledir:

«Türkiye'de köylü, kendisine gerek ziraat, gerek odunluk, gerek mera için kâfi derecede toprak bulamıyor. Binaenaleyh, köy ve köylü bakımından Türkiye'de bir toprak meselesi vardır. Köy meselesi bir zirâî istihsal, bir nüfus ve nihayet bir köy mektebi meselesidir. Bu meseleyi vahimleştiren âmiller: XIX. asrın böyük sanayii; Anadolu'nun bir müstemleke gibi istismarı; harpler, bakımsızlıklar, hastalıklar; menfî bir mektep terbiyesi..dir.»

Çâre? Siyâsette adâlet, iktisatta: köylüyü kapitalizmin te'sirinden kurtarmak, bankalar ve ufak tefek ziraat sanayi kurmak, nihâyet köyü sevdiren, istihsâli sevdiren mektep meydana getirmek.

Köy - köylü meselesini şaka ve lâf olmaktan çıkaran başka görüşler de vardır. Bunların en karakteristiği bizce şu manzarayı görenidir:

«Köylü kışın yakmak için ineklerinin gübresini kurutuyor. Evinin bir tarafını böyülteceği zaman, kara kerpiç yoğuruyor. Avucu ile bulgur yiyor ve ot üstünde yatıyor.»

«Şu kadar milyon Türk çiftçisinin, eğer biz ondan birşey istemezsek, bizi hatıra bile getirmiyeceğine şüphe etmeyenler, bundan memnun olanlar vardır. Bu bizim dertsiz ve tasasız olduğumuzu değil, vatandaşsız olduğumuzu gösterir.»

Realiteyi bu mükemmel görüş; olanı gösterdikten sonra istediği, beklediği şeyi de söylüyor: Anadolu yay-

Levent Şahverdi Arşivi

lasında Avrupa köylerini arıyor: Bu köy «baştanbaşa bir dinamo gibi cihazlanmış, kilovat ışığı ile bakan, dalga uzunluğu ile dinleyen, ocağı başında gazetesinin köy saatını okuyan, Hamburg piyasasının zahire fiyatlarını soran köylünün köyü olacaktır.

Bu görüş, bu mûcizeyi «köy hocasının yerini tutan terbiyeci ile» köyü «devlet organizmasının içinde atomlaştıran köy iktisatçısı»ndan bekliyor.

Bu son görüşte kullanılan kelimelerdeki realistliğe deyecek yoktur. O da, 1925 deki görüş gibi güzel, amma ikisi de söz götürür:

1 — Köy, artan toprağı ile, istihsâli ile, mektebi ile, nihayet ne olacak? Menfî terbiyeden kurtulan, istihsal aşkı veren mektepten çıkanlarla nereye gidecek? Milletin öteki parçalariyle köyün köylünün münâsebeti ne olacak?

2 — Anadolu'da bugün, hattâ uzakça bir yârın için — Meslekteki görüşün anladığı mânada — bir «toprak meselesi» yanında hattâ ondan önce, bizi hâricin istilâsından bile korkutacak bir nüfus derdi yok mudur?

3 — 1933 görüşünde, olması istenen, **köy** değil **şehirdir,** ve biz köyün rağmına şehrin, veya şehirleşen köyün ne olduğunu başlarken söyledik. Ocağı başındaki radyosunda Hamburg piyasasını öğrenmeyi böyük merkezlerin ihracatcı tüccarlarına bırakabiliriz; zahiresini kendisinden alacak en yakın Anadolu merkeziyle münâsebette bulunmasını têmin etmeyi şimdilik yeter görmemiz daha realistçe olmaz mı?

4 — Gerek romantik görüşlerde, gerek ciddî görüşlerde istenenler oldu diyelim, iş biter mi? Bu istenenler makinaya, zahireye âit. Bu köyün rûhunu ne ile dolduracağız? Bu köye, eski «köy imamı» kadar otoriteyi, inanı kiminle, hangi ölmez esaslara dayanarak vereceğiz?

5 — Bir «İsviçre köyünden farklı olmayan, içinden

Levent Şahverdi Arşivi

asfalt yol geçen, elektrik ışığı ahır kapılarına kadar sokulan, yeşil tarlaların ortasında demiryolu raylariyle sulama kanalları birbirine karışan..» köyün köylüsü bugün «Van köylüsünden farksız» ise, «Ergazi köyü bu asrî köyümüze değil, o eski Ergazi köyüne benziyorsa»; asrî çamaşırhânesine, asrî hamamına uğrayan yoksa, dispanserine doğum için kadınlar gitmiyorsa, bunun illeti nedir?

O köyün — köylünün dışında kalan — «constructif» mâhiyeti değil mi? O köyün plânının herhangi bir ecnebî köyüne göre oluşundan; içindekilerin sorgusuz, cevapsız oraya yerleştirilivermesinden, o köyü yapan maddelerin köy, köylü ile hiç münâsebeti olmayan mallar oluşundan: o köyü kafalarımızdaki hülya yurduna: bir nevi şehir modeline benzetmeye çalışmamızdan ileri gelmiyor mu?

6 — Köy ve köylü için bu kadar çok, bu kadar esaslı, böyük dileklerimiz var. Bunların hakikat hâline gelmesini maariften, şu 18 - 20 yaşındaki delikanlıdan beklemek — hiç olmazsa — romantizm değil mi?. O Maarif ki: «halkın en böyük kalabalığı şehirlerde ve kasabalardadır; köylerimiz, çokluk, birbirinden uzaktır. Bir mektebi çocuklarla dolduramıyacak kadar ahâlisi azlıktır. Öyle ise ilk işin ön sırada bulunan toplu halkın okutulmasıdır.» diye düşünüyor ve henüz köyler için harekete geçmek lâzım geldiğine; bu memlekette bir köy - köylü buhranı bulunduğuna dikkat etmiye lüzum bile görmüyor.

III

Dünyânın bütün nazariyeleri, bütün güzel dilekleri bizi kandırmaktan uzaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Gözümüzün önünde, köylerden şehirlere doğru uzayıp giden boşalışların görünüşleri var. İstanbul'da, Ankara'da, Antalya'da, Mersin'de, Adana'da, Diyarbakır'da, Yozgat'ta, Samsun'da, bu yeni çeşit muhâcirliği gördük. Yazın bütün meydanların, câmi avlusundan mezarlığa kadar bütün ağaç ve taş diplerinin, kışın hanların, medreselerin, türbelerin, doğru veya eğri misâfirlerini bunlar teşkil eder.

Bu boşalışın sebepleri, XVIII. ve XIX. asırlarda, büyük sanayi memleketlerinde tespit edilenlerden ne kadar farklıdır! Oralarda, tarlaları boşaltan esaslı sebepler, şehirlerde kazancın bolluğu, şehir hayatındaki zevk, rahat, konforlu üstünlüktü.

Ya bizde?..

Dâirelerde odacılık, hastânelerde, müzelerde, mekteplerde hizmetçilik yapanlardan tutunuz da yollarda, başka yapı işlerinde, kazılarda.. gündelikçi olanlara kadar geliniz. Sabanını bırakıp şehir yollarına, şehirlere üşüşenlerin kazandığı, kendilerini doyurmaktan ne kadar uzaktır! Böyle çalışanların, ne yediklerini, nasıl gün geçirdiklerini bizim gibi yakından görenler ve ömürlerini onlarınkine katmış olanlar eyi bilirler. Yozgat'ın «Ak dağmâdeni» köylüğünden Ankara'nın 60 km. batısındaki bir hafriyat yerine, günde beş-on kuruş almak için — hem de harman vakti — yayan koşup gelen bir kütleyi, kazancın bolluğu, şehrin, kasabanın konforu çekti getirdi denemez.

Bizde fabrika hayatının henüz yok denecek kadar azlığı, bu yeni çeşit muhâcirlere devamlı, emin, bol gündelik umutlarını vermekten çok uzaktır. Meselâ.. «İtalya köylüsünün ancak 150 - 160 kilo şeker cevherini taşıyan pancarını İtalyan şeker fabrikatörü 1430 kuruşa alırken, Türk köylüsünün 190 kilo şeker cevherini taşıyan bir ton pancarını 1000 - 1250 kuruşa satın alan yeni

Levent Şahverdi Arşivi

fabrikacılardan zâten köylünün ve köyün yekinmesi için müdahale beklemek, hiç olmazsa zamansızdır (*)

Bizim köylü gibi aza kanaatı, darbımesel hökmüne girmiş, didişmesi (yerleşmiş kanaatların aksine) rahatından bin kere fazla olan, dilsizliği, utangaçlığı âdeta benliğinin ana çizgilerini yapmış bulunan bir kütlenin köyünü bırakması için böyük bir mecbûriyete düşmesi gerek. Bu mecbûriyet: **Toprağın artık kendini beslememesinde, köylünün — bütün didinmesine rağmen — bu menfî şartı değiştirememesindedir.**

Köy niçin artık köylüyü barındıramıyor?..

Acaba toprakta mı kabahat var?.. Türk köylüsünün bu yeni çeşit muhâcirliğini toprağın kimyevî yetersizliği mi hazırlıyor?..

Ziraatla, iktisatla alâkalı herkes bunun aksine inanmış, aksini söylemektedir. Türkiye toprağının; değil böyle 14 veya 17 milyonu hattâ 50 milyonu ferahça yaşatacak zindeliğe, imkânlara sahip olduğu, pek belli bir şey gibidir. Tam tersine; Türkiye'nin dört bucağında, bizim imtiyâzımız, inhisârımız olan mahsullerin yetiştiğini, yetiştirilebileceğini biliyoruz.

Bilinen bu ilk şey, Türk köylüsünü bugün şehirlerin paryası hâline sokan sebebin, «az istihsal imkânı» olmadığı neticesine de kolayca vardırabilir. Uzun istatistiklere lüzum kalmadan, göz yardımiyle bile görüyoruz, biliyoruz: ki dünyâda enaz istihsal eden Türkiye, mallarını, yâni zirâî mahsul ve maddelerini — hem de dünyâda Türkiye'ye bir monopol verecek kadar hususîliği bulunan mallarını — satamamak, kıymetlendiremememekle kıvranan milletlerin hiç olmazsa birincisidir.

Köyün köylüyü barındıramaması, Türk köylüsünün israfından, sefâhatinden, netice olarak: kazancıyla nisbeti olmıyacak kadar debdebeli yaşayışından da ileri gel-

(*) Bu yazının 1933 de yazıldığı göz önünde tutulmalıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

memektedir. Başka türlü söyleyelim: köylü, 5 - 10 kuruş için kendisini şehir yollarına atıyorsa, sebep, onun daha kelli felli, daha lüks, hattâ sâdece daha rahat yaşamak isteyişinden değildir. Bu bakımdan ona: «Bu zorlukla dolu devirde sen de kısmetine râzı ol.. Daha eyiye, daha fazlaya göz dikme, köyünde kal!...» denemez. Türk köylüsü, hayat seviyesi bakımından bugün o hâle düşmüştür ki, ona: «Biraz daha dişini sık, biraz daha fedakârlık et!» demek, her tarafı sarmış gibi görünen «Köy.. Köylü... Köycülük.» dilekleri, nazariyeleri olur. Yemesi, içmesi, geymesi bu derecede olan köylü sefâletinin köy muhitinden başka bir yeri seçmemesi kadar, âdeta «instinctif» birşey olmazdı.

İnsanlığın heryanında muhafazakârlığın timsâli olan köylü, içinin huzûrunu, içinin muvâzenesini, gönlünün tesellisini de ancak köylünün içinde, damının altında toprağıyla karşı karşıya geçirmekle bulabilir. En seçkini bile kendi çâresizliğini bir «Yaban»a değişen, en lûtufkâr oldukları zaman bile kendisine ancak «Hemücük» alayı ile hitâbedilen bir şehir cemaatinin içinde, kim kendisini anlar, dinler ki: köyünü böyle bir ihtiyacla bıraksın da şehir yollarına dökülsün?

Demek köylünün toprağını bırakıp gelişinde başka âmiller var. Demek köylünün beş-on kuruş kazanmak için parya kesilişinde; toprak sâhibi olmanın eşsiz efendiliğini gündelikçi, hademe olmıya fedâ edilişinde başka sebepler var. Toprak sâhibi olduğu, fâtih nesillerden geldiği için esâsen efendilikle civanmertliği birleştirmiş olan Türk köylüsünü bugün devleti aldatan, birbirini aldatan, bal gibi en tabiî, en taklit edilmez güzel gıdânın bile mumla, şekerle yalancısını yapacak kadar hilekâr hâle sokan.., başka âmillerdir.

Biz bu âmilleri şu formülde hulâsa ediyoruz:

Köyün muvâzenesi mahvolmuştur!

Bu muvâzenesizlik, herşeyden evvel; **köye giren pa-**

Levent Şahverdi Arşivi

ra ile çıkan veya çıkması gereken para yekûnlarındadır.

Köylü; bütün didinmesine, ilk insanların durumuna katlanmasına, bir bodur istep bitkisinin ömrünü geçirmesine rağmen.. kendisinin ödemeye borçlu olduğu yekûnu köyünden temin edemiyor. İlkin mahsul, kapkacak, davar.. gibi nakledilebilir servet kırpıntaları bu muvâzenesizliği kaldırmak yolunda eriyor. Sonra kadastro dâirelerinde biten müthiş mâcera: köylüyü topraksız bırakan ve parya yapan mâcera geliyor. Bu denkleştirilmez didinmeye muvâzene temini için azaplıktan, (uşaklıktan) tutunuz da hademe, amele olmaya kadar derece derece bütün paryalık merdivenlerini inmek üzere köylü köyünü bırakmaktan başka çâre bulamıyor.

Sonra: **bu muvâzenesizlik köylünün rûhundadır. Köylünün kafasındadır.** Köylü, gönlünden, içinden, kafasından söküp attığı kıymetlerin yerini dolduramamış bulunuyor. Maddenin köyünden kovduğu köylüyü artık gönlü de, kafası da oraya bağlayamıyor. Cennetten kovulan Âdem'in mâcerasını, bugün bizim köylülerimiz yirminci asırda, böylece, yeniden yaşıyor!

Köy, yalnız köylü değil, tektek köylüler değil, Türkiye'de köy, iflâs etmiştir ve «banqueroute = topatmış» haldedir.

İster fantazi ister böyük endişeler mahsûlü olsun; daha evvelki yazılarımızda küçük levhalar gibi çizmeye çalıştığımız görüşler, çâre arayışlar gösteriyor ki: Türkiye'de **köylü meselesi** vardır. Demek köy vardır. Gene öğreniyoruz ki bütün ölkemize bir sıfat gibi yapıştırılmak istenen köy kelimesi, konforcuların rağmına, şehir, kasaba kelimesiyle aynı mânada değildir. Köylerimiz başlı başına bir tefekkür prensibi olabilir. Nasıl ki şehirlerimiz başlı başına bir düşünce, bir hareket plânına zemin olabiliyor. Türkiye'de orta ve yüksek öğretimin istenen derecede olmadığını görerek «bu memleketin bü-

Levent Şahverdi Arşivi

tün mektepleri ilk tedrisat mektepleridir» hökmünü verenler olsa, üstümüzde ne te'sir uyandırır? Bu hökmü verenler, bütün maarif meselesini «ilkmektep meselesi» gibi görüp halletmeye çalışırlarsa bizde uyandıracağı tepki ne olur? Tıpkı bunun gibi: «Türkiye baştanbaşa iri veya ufak, fakat her halde köylerden ibârettir.» hökmü, bize yalnız yanlış değil, zararlı da görünmüştü. Çünkü gerek madde, gerek mâna, gerek iktisat, gerek maarif yönünden alınacak tedbirlerin bu ana hökme göre olması bir zarûrettir. Şâha kalkmış bir makina ve umran âleminin karşısında vatanını böyle iptidaî bulmaktan dehşete tutulan memleket çocuklarının, Türkiye'yi baştabaşa köy görmesi ve bundan ıztırap, hattâ hicap duyması, bulmak istedikleri çârelerin neticesiz kalmasını hazırlar.. Nitekim bu görüşler, elektrik ocağının başındaki telsizini Hamburg piyasasına göre ayar eden köylü tipini «inşa etmekle» kalmamış; tepeden tırnağa geri, perişan olduğunu tasvir ettiği bu köyler âleminin kitaplarını, sâdece İstanbul, Ankara şehir çocuğuna yazdırmak, bastırmak gibi, asırlardır süren bir inkâr ve gafletin devâmını da tabiîleştirmiştir. Baştanbaşa, kurduğumuz medeniyetlerin anıtlarıyla dolu çevremizi, yalnız köy kurmuş ve köy bırakmış bir cemiyetin çirkin kalıpları gibi görmek, en değerli san'at vesikalarımızı yoketmeye varıp dayanmıştır. Bu görüşü düzeltip köye göğsümüzü kavuşturup varmadıkça; köyün içini ve asıl bünyesini denkleştirmedikçe köyün emek denen cevherini hem kendi yurdumuzda, hem dış âlemlerde yetesi değerlendirmedikçe; yapacağımız bütün davranmalar, toptan inşa edeceğimiz bütün yapılar.. ya iflâsa, ya göçmeye, ya cins bozukluğuna uğrama hökmünü giyecektir.

Bugün hiç bir millete nasip olmaz görünen kinsiz milliyetçilik, bütün insanlara açıktan ve içten dost olarak yekpâre bir millet kalmak; nihâyet millet coğrafya-

Levent Şahverdi Arşivi

sının içinde «tezatsız millet» hâline girmek mûcizesini biz Türkiye'mizde hakikat hâline sokmak imkâniyle yanyanayız. Sınırlarımıza bakın: biz kimsenin toprağında gözü olmayan hemen hemen tek milletiz. Bu bakımdan dış siyâsetimiz dünyâda en açık yürekli siyâsete örnek olabilir. Bu yekpâre, bu tezatsız millet mûcizesini coğrafyamız üstünde hakikat hâline sokmak için, bugün her zamandan ziyâde, «kendi kendine yeten» bir iktisat rejimi düşünmek zorundayız. Bütün insanlığı sarsan, yerleşmiş rejimleri söken dünya buhranı ile bizim, hiçbir alâkamız yoktur, bugün de yok denecek kadardır. Bununla, bizim darlık, işsizlik, geçim sıkıntısı çekmediğimizi söylemiyorum. Bizim buhranımız, tamamiyle bize mahsustur ve sebebleri dışımızdan çok içimizdedir, demek istiyorum. Bizim buhranımızın çâresini de dışımızda değil, içimizde bulacağız. Dünya istihsal buhranı, fazla para buhranı, parasına, adamına, malına pazar bulmamak buhraniyle kahroluyor. Rusya gibi her tarafa düşman ve her taraftan düşmanla, boykotajla çevrili, iptidâîliklerle tıkalı bir âlem, bütün insanlığın rağmına, içine girdiği açlık, kıtlık, işsizlik belâsından kurtulmaya muvaffak olabiliyorsa bunu, hiç şüphesiz, «kendi kendine yetme» iktisâdına borçlu olacaktır. Çarlık, yeni Rusya'ya bu kadar geniş bir hinterland bırakmak sûretiyle, bolşevik rejiminin muvaffak olması için herkesten çok çalışmış gibidir. Diğer milletler, en ileride olmalarına rağmen, bu buhran çıkmazından çıkabilmek için mutlaka başkalarının zararına uğraşmak, zararlanmasına göz yummak, hulâsa: müstemleke bulmak, müstemlekelerine XVII. asır işleticiliğine taş çıkartacak bir usul bulmak çâresizliğindedirler. Bütün insanlığın anlaşmaması, muhakkaktır ki, ilkin bu zehirli yumağa sarılı bulunuyor. Yeni harp çıkarsa mutlaka bu yumağın çözülmemesinden çıkacak.

Halbuki Türkiye'nin coğrafyası, hattâ nüfus kesâ-

Levent Şahverdi Arşivi

fetsizliği gibi meş'um bir yokluğa rağmen, bugün bizi en imtiyazlı milletler arasında bulunduruyor. Bu imtiyaz bir yandan; hiç bir millete düşman olmayan ve bugünkü çâresizliğimizden doğan «kendi kendine yetme» iktisadı; öte yandan, kendimizi yalnız sıhhatlı, tok, muvâzeneli millet hâline getirmekle kalmayacak; insanlığın içinde — tıpkı Balkanlara, Yakın Şarka vaktiyle girdiğimiz gibi — bir rehber gibi yörüyeceğiz.

Bu imkânı, bu muvâzeneyi ve bunların bütün mekanizmasını, ham maddesini bizim köylerimizin hazırladığını unutmak bizi de — yıkılmakta olan — Garp âleminin bir zavallı peyki hâline sokuyor. Türkiye'yi baştanbaşa bir kasaba, bir şehir hâlinde «inşa etmek» isteyenler; bizim bu belâ namzedi peyk kalmamızı, bizim bütün âlem karşısındaki böyük coğrafya imtiyazlarımızın neticesiz kalmasını hazırlıyor demektir.

Rahattan, mâmurluktan, istihsalden bıkmış makine, fabrika milletlerinin buhranı karşısında Türkiye ne kadar ayrı bir âlem meydana getiriyor! Bu âlemin nüfusu toprağından çok az. Bu toprağın da eyi dağıtıldığı şüpheli. Amma gene bir iç pazardır ki çok istihsâli — kuvvetlerini bu yolda seferber eden devlet, bu iç pazarı eyi kullanmasını bilirse — boyuna haykırmakta.

«Türk köylüsü açtır» demek nihâyet bir dedikodudur. Fakat bu aç ve geyimsiz insanlığı doyurup donatmayı bir istihsal, bir iymar seferberliğine bağlamak, meselenin kilididir. Köyü köy olarak bırakmak; milletin ihtiyat kuvveti, külfetsiz yaşayıp üremenin haznesi gibi korumak ise bu kilit taşını tutan kemerdir.

Millî benliğin saf kalan özü yâhut «Millî benliğin hazırlanması için alınan bütün tedbirlerin kaynağı» denilen köylümüzün ve köylerimizin iç, ruh muvâzenesini ko-

Levent Şahverdi Arşivi

ruması veya bulması köyün köy kalması ile mümkündür. Onun içindir ki, köyü kendi çerçevesi dışına taşımak isteyen her teşebbüsün, her telâkkinin, her nazariyenin, her telkinin; memleketin % 75 ini «banqueroute» hâlinde bırakacağına inanıyoruz. Bununla berâber; «köy kendi kendine yetecek, köy kalacak» demek; köy iymar görmeyecek, köy artmayacak, böyümeyecek, köy kalacak demek değildir. «Şehri besleyen nüfus, şehirleri tâzeliyen enerji, şehri yaşatan asıl servet köydedir.» derken burasının artan, böyüyecek olan bir (organizme) olduğuna, kendisinden artan her unsuru şehre vereceğine zaten inanıyoruz.

Köyde mahvolan muvâzeneye, yâhut bu türlü muvâzenesizliğe nasıl ve kimlerle çâre bulacağız?

«Kimlerle çâre bulacağız?» sorgusunun karşılığı, bugüne kadar — aşağı yukarı — «mektep ve muallimle!»ye varmıştır. «Mektep ve muallim» unsurunun millet hayâtındaki rolünü azaltmak, tanımamak bir çocukluk olur.

Yalnız:

Köyü her ne pahasına olursa olsun yapmacık tarzda, âdeta zorla şehirleştirmek;

Köye kendi «autonomie»sini tattırmak, duyurmak;

Köyü, içinde yaşayanları yaşatacak, köyün toprağını köylünün boğazına bir kement gibi sarılmıyacak hâle getirmek;

Köyde yol, ev, harman, makina, mahsul, satış;

Köyde kıtlık, buhran, yardım, sağlık, temizlik;

Köyde emniyet, adâlet

meseleleri; zannediyoruz ki 18-20 yaşında, ancak orta-

Levent Şahverdi Arşivi

mektebi bitirmiş, hattâ askerliğini yapmamış, içtimaî tek mes'uliyet taşımamış gençlerin işi değildir. Bu meseleyi çözecek olan, bizim bugünkü köycülerimiz de değildir. Bütün programları kendisi için hazırladığımız köylünün rûhunu, iç ve dış âlemini, köylünün inan âlemini yuğurmak — ne diyorum? Onun yıkılan bütün bu âlemlerini yeniden kurmak.. — için; daha neye inandığını, niçin yaşadığını, niçin öleceğini bilmiyen toyların; bu meselenin dayanağı gibi görülmesi bir alaydır, fantazidir diyeceğim geliyor. Bu iş; köyün — mânası, iç âlemi bakımından da — özelliğine saygı gösterme esasına dayanacak olan devletin işidir .Devletin bütün imkânları ilkin, sağlık konusu üstünde kullanacağı bir böyük seferberlik işidir. Ve gene köylü ile, her türlü sağlığına ön plânda yer verilmiş köylü ile yörütülüp başarılacaktır.

Bizce; bugüne kadar yapılan ve şimdilik yapılması sürüp gidecek gibi görünen köycülük hareketleri, ister teklerin, ister kurumların olsun, ancak şu bakımdan gereklidir, faydalıdır: Devletin umûmî hizmetleri arasında köyle ilgili olanlarını dahi isâbetli, daha aydınlık, daha verimli yapacak havayı (atmosferi), iymanı, yolları bulmak ve göstermek!

Gerek teklerin, gerek kurumların köycülük işlerini — verim bakımından — bugüne kadar romantik eğlentilerden ileri bulmuyoruz. O hareketler, o hareketleri yapanları eğlendirmiş, üstelik mânasız bir yığın masrafla milletimizin gelir kısmını yemiştir.

Buna karşı, böyük tek eyiliği şudur: memlekette köye karşı duyulması gereken sevgiyi, ilgiyi ilkin meydana getirmek, sonra artırmak, daha sonra da bir içtimaî hareket gücü vererek işin iyman yanını işlemek!

Amma, bu hareket artık böyle sürüp gidemez. Çün-

Levent Şahverdi Arşivi

kü bir yandan bu hareket, onun yolunda harcadığımızla nisbetsizdir. Sonra, «dipsiz kile, boş ambar» denecek olan bu hareketler, neticeli devlet işleriyle birlikte yörümediğinden köycülük — hem ona sarılanlar, hem de köylüler yanında — alay ve kahkaha konusu olmuştur. Ve tabiî tek eyiliği olan iyman işini, meselenin atmosferini yaratmak işini de tehlikeye düşürmüştür.

Yokarıda söylediğimiz gibi: Köy işini artık bir devlet işi olarak ele almak, onun sağlığı, iktisat muvâzenesi esasına dayanacak olan devlet programını başa koymaktan başka çâre kalmamıştır. Burada istenecek şey, devletin, şahsiyet ve iyman sahiplerinin elinde bulunup kalmasıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

TURİZM

I

Turizm, çağımıza damga vuran işlerin şüphesiz en güzeli, en faydalısı, en insancasıdır.

Bu iş nasıl doğmuştur?

Turizmin aslı olan «gezip tozmak», insanlık kadar eskidir. Ama onun bugünkü önemi, değeri; bugünün ihtiyaçlarından fışkırmıştır.

Görüyoruz ki (iş adamı) tipi, zamanımızdaki toplulukların yetiştirmeye en çok özendiği insan, yurttaş örneğidir. Bu akışı beyenmemek neye yarar? Olan, budur. Bu tipin arzuları, hevesleri, modası zamanımız insanlığına söz geçiren üstünlük almıştır.

Bu tip insan, türlü bilgilerin el kitaplarını (manuels), sanat tarihi kitaplarını, hattâ sanata, arkeolojiye, tarihe ait yazıları okumaya üşenir. Bu türlü işi beyenmez de vakit yitirme olan bu okumalar, onca, bir hafiflik bile sayılır. Bu insanlara sinemanın bir kültür terbiyesi vereceğini sanmak büyük gaflettir. Onlara başka başka şeyleri, insanları, coğrafya ve ruh iklimlerini tanıtmak, böylece zamanımızın hümanizmasına yakışır bir kültür alabilmelerini sağlamak için bir çare bulunmuştur: Onları gezdirmek!

Bu gezinti bir program altında, yetkisi, zevki olanların elinde akıp giderse «iş adamı» denen ve iki buçuk milyara yaklaşan insanlığın çokluğunu meydana getiren yarı kör kalabalık, hem eğlenir, hem görür, hem düşü-

Levent Şahverdi Arşivi

mür, hem de sever. Böylece, okunması bir zahmet veya hafiflik sayılan kitapların böyük kütlelerde yapamadığını bir gezi, fazlasiyle yapmış olur. Böyle uyanık bir insanlıkla ise devletler şu dünya üzerindeki ödevlerini daha iyi yapabilir ve daha insanca yaşayabilir.

İşte turizm'e şimdi önem ve değer verdiren, turizm'i devletlerin resmî işleri arasına sokan hattâ «Turizm Bakanlığı» diye yeni bir devlet organizması kurdurtacak kadar iytibar kazanan; «Turizm Bilimi» diye koca kitaplar yazdıran baş sebep bu!

Kalabalığı hedef bilen bu yetiştirme yolu, elindeki kitleye çabuk ve toplu öğretmeyi; görülecek, bilinecek şeylere bir şekerleme tadı ve kolaylığı sindirmeyi metod olarak almıştır.

Kalabalığı eğlendirme yoluyla yetiştirme gibi alınan turizm; asıl tesirlerini bugün milletlerin iç âleminde duyurmaktadır. Başka milletler bu yolu çok ve eyi kullanıp neticelerini de almışlardır. Bizim için ise mesele yenidir. Halbuki bugün, bu vasıta ile kendimizi yetiştirmeye, başka bütün milletlerden çok muhtacız.

Turizmin ikinci bir cephesi milletleri birbirine tanıtmak ve bu yolla kitleleri birbirine yaklaştırıp sevindirmektir. Kendi yurdunu, kendi milletini, hattâ kendi dostlarını kolayca tanıyamayan bugünkü tuhaf dünyada; milletlerin birbirini yakından tanıması, sevmesi çok mümkündür ki anlaşmazlıkları azaltacak, önleyecek bir faktördür. Milletlerde gördüğümüz sanat, bilgi yaratışları karşılıklı tesirler halinde insanlığı ilerlemeye götüren büyük imkân gibi belirmektedir. Bu iytibarla da turizm, milletlerarası — mâsum, sevimli fakat çok tesirli — bir propaganda mekanizması gibi meydana çıkmaktadır.

Turizmin üçüncü bir cephesi: Millet iktisatlarına getirdiği yardımdır. Bu cephenin de anlaşılması henüz çey-

Levent Şahverdi Arşivi

rek yüz yıllık iştir ve 1929 dan beri de istatistik alanına girebilmiştir. Yunanistan, İtalya, Fransa gibi memleketler bu cephede tecrübeler yaparak olağanüstü faydalar sağlamıştılar. Bu ikinci ve korkunç dünya savaşının sonunda İngiltere, İtalya, Fransa gibi memleketlerden turizm hakkında gelen haberler, iktisat cephesinin önemini son derece arttırdığını göstermektedir.

Turizm, bütün bu cephelerde sağladığı böyük neticeler için neler kullanır? Vasıtaları nelerdir?

Kısaca diyeyim ki turizmin vasıtaları sonsuzdur ve her milletin coğrafyasına, tarihine, o nisbette de hayâline, buluşuna, yaratış derecesine bağlıdır. Fakat üç şart vardır ki turizmi mümkün kılar ve onlarsız, öteki bütün imkânlar işleyemez, işletilemez. Bu üç şarttan birincisi emniyettir. Bir takım romantik, macera arayan, yahut romanının konusunu şu tanıdığımız dünyanın ötesinde bulmaya koşan teklerin örneğini bir yana bırakmak gerektir. Asıl gezme, hele turizm anlayışiyle gezip tozma ancak emniyetle mümkündür. Gezeceğimiz yer cennet dahi olsa orada soyulmak, öldürülmek, kaybolmak, hattâ sadece bir köpek tarafından ısırılmak veya bir yılan, bir akrep tarafından sokulmak tehlikesi bulundukça biz cehennem azabı içindeyiz demektir. Aklı başında bir insan da bile bile cehennemi kendi parasiyle satın almaz. Sağlığına, kesesine, şerefine riayet göstermiyen yere bir insanın isteyerek, bilerek, dinleneceğim ve eğleneceğim diye gidebilmesi bir hayaldir. Emniyet şartını sağlamayan yere harp muhabirleri, bâzan da bilginler gider, fakat turistler değil!

Turizmi mümkün kılan şartlardan ikincisi: Kolaylıktır. Görülmesi canımıza can katacağı söylenen veya bilinen bir yere gitmek, bir harp kazanmak kadar çetin, tehlikeli, zor olursa, yani canımıza katılacak olan can yerine, eldeki canımızı da tehlikeye sokmak bahis konu-

Levent Şahverdi Arşivi

su ise, oraya gidemeyiz, gitmeyiz. Bir sınırdan geçmek için edineceğimiz pasaport, taşıtacağımız çanta, yatacamız otel bize haftalar geçirtir, yahut zindan azabı çektirir, yahut bir polis memurunun alabileceği tedbirleri almamızı mecburî kılarsa; seyahat etmemek elbette tercih olunur.

Turizmi mümkün kılan üçüncü şart: Tezliktir. Turist denen insan, gezmeye çıkmak için kısa zamanlardan, izinden, tatilden, bir işe ayrılan vakitten faydalanan yâni vakti az olan insandır. Seyahat şartları, bu az vakitten faydalanmasını sağlıyamazsa, o geziden vazgeçer.

II

Bu vatanı değerleriyle, imkânlarıyle ve korkunç yoksulluğu, eksiği ile ta iliklerine kadar tanımak, sevmek saadetini, iç turizm yapacaktır.

İnsanlığın edindiği tecrübe şudur: Turizm, emniyet, kolaylık, çabukluk ister. Konfor ve ucuzluk bile bunlardan sonra gelir. Korkmadan dolaşılan memleket, herhangi bir arıza ile yolda bırakmayan, adım başında zorluk çıkarmayan, bir saatlik işi on günde bitirmeyen memleket: İşte turistin can attığı yer! Bununla birlikte; yeni çağın cemiyetlerinde sonsuz bir rağbet gören konfor: Görülen, gezilen, yatılan, konuşulan yerin rahatlığı, yemek yenen yerin iç açan, yediğimizi içimize sindiren düzende olması turizmin şartları arasında sayılmaya başlamıştır. İnsanlığın tabiata, eşyaya hökmü arttıkça yani medeniyet seviyesi yükseldikçe bu yaman konfor faktörü önem kazanmaktadır.

Bu şartları ve aşağıda söyliyeceğimiz vasıtaları bulunan yerlere, turist denen kalabalık âdeta üşüşmekte, bı-

Levent Şahverdi Arşivi

raktığı böyük para yekûnlarıyle, meydana getirdiği böyük propaganda imkânlarıyle, bir millet için küçüksenmesi cinayet sayılacak gelir, şeref, güven vesilesi olmaktadır. Bu bakımdan, turizme elverişli her millet, zekâsını, san'atını, zanaatını, kabiliyetlerini seferber etmiştir

Türkiyemizi ve Dünyamızı sevmenin, vatana ve cihana bağlanmanın şartlarından birisinin de bu iki âlemi gezmeyi, görmeyi ve tanımayı emrettiği kanaatiyle; turizmi, kütleleri yetiştirici, birbirine yaklaştırıcı ve millet iktisadını besleyici vasıflarıyle ele alıyor ve bu dâvayı bizim gibi «kendi kendini keşfe mecbur» bir milletin yaşama dâvası sayması icabettiğine inanıyoruz.

Turizmin vasıtaları bahsinde, başa geçirilecek olanı: Coğrafya ve iklimdir. Bâzı yurtlar, dört mevsimde de görülmesi, gezilmesi sağlık, ferahlık, hattâ saadet veren özellikte, güzelliktedir; dağları ayrı, denizleri ayrı, iç gölleri ve nehirleri ayrı, ovaları ayrı imkânlarla doludur; kayacak karlı dağlar, yüzecek geniş plâjlı denizler, her derde derman bulan ılıcalar, içmeler, ciğerlerimizin sağlığına Hızır gibi yetişen ormanlar.. Her yerini kaplamıştır.

Turizmin vasıtaları bahsinde ikinci baş köşeyi tarih, arkeoloji ve müzeye vermek gerektir. Şu dünyada birbirini yiyen, kıskançlıktan çatlıyan ve en yakınının gözünü oyan, birinin yaptığını öteki boran veya birinin yaptığına öteki kinle, hasetle bakan insanlar; öteki dünyaya göçenlerin bıraktığı eser önünde tarafsızlaşıyor, insan olduklarını âdeta yeniden hatırlıyorlar. Müzelerin bir nevi yeni çağ tapınağı kertesine yükselişlerinin psikolojisi bu olmalıdır.

Arkeoloji ve tarihin seçme bir köşesi olan müzelerin turizm bahsinde kazandığı önem birinci derecededir. Onlar, bir milletin kabiliyet hazinelerini sistemli, çekici bir biçimde tanıtabilen, böylece: tarihin masal ta-

Levent Şahverdi Arşivi

rafını bir nevi sinema ve senaryo ile canlandıran teşkilâttır. 20 nci yüzyıla kadar zevkin, sanatın, tarihin terbiye merkezi olan müzeler böylece, turizmin de vasıtası, onu çeken mıknatıs olmuştur. Bu iytibarla da, müzelerin yeni bir mâna, yeni bir değer alması, turizmin anlaşılmasiyle doğmuştur.

Zekâ, san'at eserleri, anıtlar yalnız müzelerde mi bulunur? İlerlemiş milletlerde böyük beldelerin her yanı bir müze hâline konmuştur. Bir İstanbul, bir Konya, bir Atina, Roma insanlığın muhteşem müzeleri halindedirler. Tarihin, san'atın böyle roter noktalarını içinde bulunduran memleketler, turizme ezelden hazırlanmış sayılırlar. Milletler, ayrıca bu eski beldelere yeni anıtlar katarak değerini artırmışlardır. Paris'in operası, onun Cité'sindeki Adalet sarayından veya Notre-Dame katedralinden daha az çekici ve iytibar verici değildir. Her park, her orman, her köşe.. O milletin zevki, anlayışı, medeniyet kertesi bakımından, herkesin ortak olduğu heyecanlardan doğan eserlerle doludur. Turizmin faydalandığı neşeli alanlar da bunlardır.

Coğrafya, iklim, tabiat, arkeoloji, san'at ve bunların arasında yer alan panoramalar, tabiat güzellikleri baştanbaşa korunacak değerlerdir. Bunların içinde müze, muhafaza eder amma onun da ayrıca korunması şarttır. Bütün bu değerlerin meydana çıkartılması, korunması, devletlere pek pahalıya malolur. Onları boş, fonction'suz olmaktan çıkararak insanlığın ve devletlerin karşılıklı istifadesi önüne koyan sır: Turizm olmuştur. Arkeolojiyi, güzel san'atları müze muhafaza eder; faydalanma ve işletme turizmindir!

Bir memleketten bir memlekete toplu halde, kısa zaman ve yalnız gezmek, tozmak için gelenler olduğu gibi, o memlekette uzun zaman kalmak üzere gelenler de bulunur. Bunlar ya sağlık bakımından geri kalırlar ya etüd

Levent Şahverdi Arşivi

etmek, kütüphanelerde, müzelerde, ören yerlerinde, eski beldelerde araştırmalar yapmak için geri kalırlar, ya diplomattırlar ve o sebeple yerleşirler; yahut bir memleketi ve halkını severler, orada ömür geçirmek için yerleşip kalırlar. Bu türlü turistlerin sayısı birincilere nisbetle azdır amma bir memlekete, bir millete yapacakları eyilik, ötekilerle karşılaştırılmıyacak kadar böyük olabilir. Pariste bu türlü yerleşmiş binlerce bilgin, gezgin, san'atkâr, diplomat görmüştüm.

Bundan başka; hangi türlü turist olursa olsun, onu alakoyabilmek için, çekici bir merkezin bulunması yetmez. O merkeze bağlı geniş bir gezme, solukalma hinterlandının bulunması; turistin oraya serbestçe, tezce, emniyet içinde ve kolayca gidip dönmesini sağlamak da şarttır. İstanbul yetmez. İzmir'e, Yalova'ya, Bursa'ya, hattâ Edirne'ye, hattâ Çanakkale'nin Truvasına onları rahatça, çabucak götürüp getirecek imkânlar da bulunmalıdır.

III

Bugüne kadar yapılan tarifler turizmi ecnebilerin bir memleketi gezme ve görmesi sanatı olarak anlatır. Türkler için bu tarifin eksiği pek çoktur. Çünkü Türkiye, bugün ecnebilerin değil, asıl kendi çocuklarının ziyaretine, tanımasına muhtaç hemen tek vatandır. Bu iytibarladır ki «İç turizm» diyeceğimiz «vatanın, kendi çocukları tarafından tanınması işi»ni böyük bir dâva olarak almak şarttır. Bu vatanı bütün değerleriyle, imkânlarıyle ve korkunç yoksulluğu, eksiği ile tâ iliklerine kadar tanımak, sevmek saadetini, iç turizm yayacaktır.

Fransızların — bir yargıç iken bir arkeolog olabilen — değerli san'at adamı J.A. Brutails; «Fransa Anıt-

Levent Şahverdi Arşivi

larını Tanımak İçin..» adlı eserinin başlarında şunu söyler: «Turizmin gelişmesi sayesinde Fransızlar nihayet Fransayı keşfetme işini ele aldılar!»

Fransanın ecnebilerce bile çok tanındığı söz götürmez bir gerçektir. Kendi kendini tanıdığına ise — tâ XIV. üncü Lui'den beri yarattığı —edebiyatı, coğrafyacılığı şahitlik eder. Böyle bir millet için «kendi kendini keşfetme» diye adlandırılan turizm, Türkiye için bir yaşama dâvası gibi alınsa çok değildir.

Memleketimizin turizme elverişli olması şimdi körlerin bile kabul ettiği şeydir. Ecnebi turist, kendi geniş âleminde kolayca bulduğu şeyler için başka memleketi aramaz. Deniz havası, plâj.. bunları kendi taşında, transatlantiğinde de bulabilir. Fakat ruhun hava tebdili, büyük mesafeler aşmakla, hele zaman bakımından başka dünyalara gitmekle mümkün oluyor. Bu, başka dünyalara sefer ettiren şey: tarih, arkeoloji, müzedir. San'at eserinin bizi bu dünyanın, şu günün, şu saatin dertlerinden, «Contingenes = zaruretler»inden sıyırıp başka âlemlere götürdüğü, ruhumuzu yıkadığı bir sır değildir. Türkiye, kendine koşan turistin ruhuna bu hava tebdilini, ruhun bu yıkanmasını, arınmasını vâdeden san'at, arkeoloji, tarih anıtlarıyle dobdoludur. Hattâ, bâzı milletlerin, tarihini, sanatını, arkeolojisini yalnız Türkiyede tadabilirsiniz. Galatlar'ın ömrü, Fransa ve İtalyada değil, Anadolu'da tanınır. Friklerin medeniyetini, güzel olan sanatlarını Anadoludan başka yerde bulamazsınız. Hurriler, Subarlar, Mitanniler, hele Hititler arkeoloji ve sanat beldelerini hemen yalnız Anadoluda bırakmışlardır. Şimdi Türkiye'nin her köşesini kaplayan müzeler, depolar içinde bu belgeleri seyretmek, nasıl mümkünse; böyük, tümülüsler, örenler üzerinde incelemek o kadar mümkündür. Örenlerin önemlileri şimdi düzene konmuş, yola, depoya kavuşmuş, bekçisi bulunan yerlerdir. (Bergama,

Levent Şahverdi Arşivi

Efezos, Hiyarapolis = Pamukkale, Alacahöyük, Karalar, Truva gibi...) demek ki turist memleketimizde başka dünyaların, başka yüzyılların havasında dolaşmak imkânını her yerden çok bulabilir.

Memleketimizin gerçekten güzel tabiatına dayanacak olan turizmin; taşıtlarda, otelcilikte böyük bir faktörü aradığı şüphesizdir. Bu faktör — yokarıda söylediğim — KONFOR'dur. Bunun Türkiye'de hemencecik sağlanması böyük sermayelere bağlıdır. Ve aslında çok zaman ister. Halbuki misafir severlik geleneğimizle müzelerimize, örenlerimize dayanacak olan turizm — bizim imkânlarımız düzene ve sıraya konmak şartıyle — hemen meyvasını verebilir. Türkiye boyuna hasretini çektiği iymar işleri arasında zaten anıtlarını korumaya mecburdur. Yalnız bu iş, toptan bir programa bağlanır, turizm bakımından ele alınarak yörütülürse, tesirlerini pek çabuk görebiliriz. Ardından yayın, otelciliğimiz, taşıt işlerimiz ve eyi hesaplanmış bir propaganda ile işi yörütmek mümkün olacaktır. Bu bakımdan müzeler ve arkeoloji yurdumuz için bir lüks değil, onu ayağa kaldıracak bir manivelâdır.

Türkiye'nin turizmi «Millî Gelir Kaynağı», «İymar ve Kalkınma Manivelâsı», «Millî Propaganda Vasıtası» gibi görmesi, hiç olmazsa başlamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

SANKİ BİZİM İÇİN

Bir gün Paris'te Journal gazetesinde bir başyazı okumuştum. Bu yazıda bir Fransız, dost bir Amerikalı gezginle konuşuyor. Fransız, Amerikalıya edindiği duyguları soruyor ve ondan neşeli, sevimli karşılıklar beklerken, kuru, sert, kısa sözler çıkıyor. Fransız şaşırmıştır, üzüntüdedir. O zaman Amerikalı anlatıyor:

«Evet.. gördüğün üzere, öfkemden kuduruyorum. Fransayı seviyorum, buna şüphe yok! O, hâlâ bin çeşit güzelliklerle dolu; buna da şüphe yok! Amma bu güzellikler sanki yokmuş gibidir. Niçin diye mi soruyorsun? Çünkü onların varlığından kimsenin haberi bile yok!

«Dostum, her millet bugün, bir ticarethanedir diyebiliriz. Sizinki en güzel çeşitlerle dolu. Fakat, tâbirimi mâzur görün: Kapısını penceresini kapalı tutan bir ticaret evi için ne düşünürsünüz? Sizde gösterilecek iyi çeşitler bulunduğundan halkı habersiz bulundurursanız, size kimseler gelir mi sanıyorsunuz? Ne çıkardığınızı söylemez, bildirmezseniz, kimse gelir de sizden mal satın alır mı?

«Sonra; ticaret evinizin kapısında ekşi suratlı birisi durursa; kendinizin bile değerini bilmediğiniz malları, tâ karanlık köşelerden bulup çıkarması müşteriden beklenirse... Kimsenin semtinize uğrayacağına inanır mısınız?

Levent Şahverdi Arşivi

«Dostum; kapınızın önünde hattâ davul çalacaksınız; ticaret evinizin (yani iktisat bakımından yurdunuzun) içini apaydınlık yapacaksınız; çeşitlerinizi anlatıp övüneceksiniz! Reklâm gerek, anlıyor musunuz, reklâm; Allah bile, bakın, kiliselerinde çana muhtaç! Sizin ilk çanınız: yayındır, yayın!..

«Fakat, sizin yaptığınız gibi, öyle yarımyamalak, pısırık, pintice, her harcadığınız meteliğin ardından, feryad ve figan ederek yapılan yayın değil! Sizin yaptığınız gibi, damla damla neşriyatta bulunmak, bilir misiniz ne demektir? Paranızı boş yere oraya vermek! Amerikada bizim böyük bir iş adamımız derdi ki:

(Her reklâm, parasını çıkarır, ama bol yapılmak şartiyle!)

«Sizin utangaçlığınız böyle şeylerden tiksiniyor; öyleyse ölün azizim! Bugünkü dünyada başka türlü iş yapılmaz!

Fransız bu sitem sağnağından boğulmuş gibidir. Amma memleketinin yaptığı şeyleri sayıp dökmek istiyor. Karşısındaki konuyu bir kere sağlam tutmuş, bırakmıyor ki;

«Dağınık çabalayışlardan kaçının!

«Biliyorum,biliyorum: Sizin banyo şehirleriniz de ilânlar verir; öteki görülecek kasabalarınızın da reklâmları çıkıyor; eğlence yerleriniz dâvetlerde bulunuyor. Amma bunlar tek kalan çabalayışlar! Bunlarda birlik yok, teşkilât yok!..

«Fransızlar! Sizde, zerre kadar takım hâline geçme zihniyeti yok! Daima tek kalmaya heveslisiniz, toplu çalışmaktan sanki tiksiniyorsunuz. Halbuki kâr ve netice veren, işte yalnız bu çeşit çalışmadır.

«Luvr ve Bonmarşe gibi böyük mağzaların, her çeşide ait tezgâhı ayrı ayrı reklâm yapmakta serbest bıraktığını bir düşün.. netice ne olur?

Levent Şahverdi Arşivi

«Halbuki bugün, müşterinin görmeyi aklından bile geçirmediği malları da ona göstermek için, bütün çeşitleri toplama hususunda ne kadar zekâ, kurnazlık harcanmaktadır! Bu yolda, bakarsınız, bugün bir perakende satış, yarın başka bir «tenzilâtlı» satış tertip ederler. Oralarda, hattâ zararına, mal satarlar, ama müşteriyi de asıl geçirmek istedikleri öteki çeşitlerin önünden geçirmeyi başarırlar.

«Gelen gezgine siz bir iki görülecek yer bildiriyorsunuz. Pekâlâ. Amma bu bir iki yer arasında başka görülecek yerler de var: Manzaralar var ki kimsenin haberi yok! Ticaret merkezleri var... Bütün bu yerlerden gezgin, yel gibi geçer, çünkü oraları siz bile bilmezsiniz!

«Sizce gezgin, elindeki kitabın, rehberin esiri olan; elindeki rehberin söylemediğini görünce içi rahat eden, gönlü memnun olan bir zavallıdır! Düşünmezsiniz ki o gezgin, hayatta, kendi kendine, kendi yerinde kaldığı vakit büsbütün başka bir insandır. O, alır, satar. Onun hayatı sadece seyahat yapmak mıdır sanıyorsunuz?

«Bana bakın azizim, bana bakın: Şu dünyada herkes bir müşteri olabilir. Hiç bunu gözönüne getirdiniz mi? Hiç semtinizden geçen bu insanın ne dereceye kadar alışveriş yapabileceğini düşündünüz mü? Hiç onun mesleğini öğrenmeyi, işine yarayacak şeylerin yerini göstermeyi akıl ettiniz mi?

«Daha toprağınıza ayak basınca onu ticaret evinize gelmeye buyur edin. Gelince, güzel karşılayın. Onu bir, derisi yüzülecek müşteri gibi değil, bir misafir gibi kabul edin!»

Fransız burada yüzünü ekşitmiş, acı acı gülmüş.. Bunu Amerikalı dost gözden kaçırmadan çıkışmış:

Levent Şahverdi Arşivi

«Evet, biliyorum: Bütün bunlar için para lâzım! diyeceksiniz. Ah.. Korkak ve eski kafalı Fransız dostum ah! Şu komşunuz ve rakibiniz olan milletlere bak! Onların ticaret için manevraları ne yamandır! Almanyada bir propagandaya 300 milyon, İtalyada 25, İspanyada 25 milyon harcanır.

«Ya sizde?

«Beş milyon!

«Şu, ne zaman kafanıza yerleşecek: Bir oteldeki fazla bir müşteri, bütün memlekete kâr getiren bir kaynaktır? Yeni bir otel daha mı yapıldı? Onu idare eden yataklar alacak, iskemleler alacak, yatak örtüleri alacak, peşkirler alacak.. Paristeki bir otelin bu masrafları, Paristen 20 saat uzaktaki şehirlerinize, kasabalarınıza fayda verecek: Çünkü bu alınacak şeyler hep oralardan gelir. Daha çok sebze, daha çok et gerekecek; ve o zaman, Normandiya yâhut Pikardiya köylüsü mahsulünü daha fazla ve daha fazlasiyle satacak!

«Milletin cihazlanması düşünülürken turizme de bir hisse ayrılacaktır. Şimdiye kadar ona hiç ehemmiyet vermediniz. Eğer her milletvekiliniz, her senatörünüz söylediğim gerçeklerin derinliğine akıl erdirirse, bu gecikmenin kötülüğü önlenebilir.

«Hey Fransızlar! Size tavsiye ederim: Köşede, bucakta romancılarınızın hazlanıp tasvir ettiği kirli, ufak dükkânlardan kaçın! Sakın onları yeter bulmayın! Oralarda vaktiyle karanlık köşelerde dükkân sahipleri çekilir, müşterilerinin gelmesini tenbel tenbel beklerdi!... Siz, dışarıdan geçenleri bekleyeceğiniz yerde içeriye çağırın! Siz her biriniz zengin olurken, memleketinizi de zenginleteceksiniz.

Levent Şahverdi Arşivi

«Eğer akla, vidana uyan kazançlarla yetinirseniz, yetinmeye alışırsanız; kapılarınızı da ardına kadar açmasını bilirseniz ve bu hususta hep gözünüzün önüne böyük bir mağazayı getirirseniz..! nihayet, eğer, bir ecnebiyi isyana kadar götürecek, milletiniz için bayağılığa, küçüklüğe hökmettirecek bin türlü vergi, hesap, zam gibi şeylere tenezzülden kurtulursanız; her gezgin kendi memleketine dönünce, sizin beleş bir satıcınız olur gider!

«Ya bunu yapın, ya sizden tiksineceğim!»

Tek kelime katmaya bilmem lüzum var mı? Amerikalı bunu Fransıza söylüyor; kimbilir bizim için böyle bir dost ecnebi neler söylerdi, diye düşündüm!

Levent Şahverdi Arşivi

MÜ'MİN ÂKİF

1873 de Fatih'de, Sarıgüzel'de doğan, 1893 yıllarında İpek kasabasına evlenmeğe giden, daha öğrenci iken öksüz kalan, baytar, edebiyat hocası Âkif'den şimdi ne kalmıştır? Kocaman bir hiç! Hattâ, cemiyetimizin türlü görünüşlerini, derdlerini en güzel bir Istanbul Türkçesinin ifadesiyle, bu ifadeyi en pürüzsüz bir nazımla bizlere çizen Âkif'ten çok bir şey kalmış mıdır? Şiiri, sanatı, cemiyetin işlerini devrimizin anlayışıyla ele alanlar için Âkif'in bu taraflarında sıkıcı ne kadar çok şey vardır! Onun tavsiye ettiği şeylerden dolayı, tenkid ettiği yönler dolayısıyla ve ideolojisi bakımından ise sağlığında başlayan ağır çalışmalar, ölümünden sonra da bitmemiştir. Bir Halkevi başkanı hatırlıyorum ki idaresine nasılsa geçmiş muhteşem Halkevi binasında Âkif'in hâtırasını andırtmadığı için uzun uzun övünmüştü! Düşman bile denmeye lâyık olmayan bu türlü vefa züğürtlerini bir yana bırakıyorum, amma Âkif'in şahsı hemen her zaman atışma ve çatışma konusu olmuştur. Muarızlarının içinde, sözlerine değer verebilecek, şiirin dostu olanlar onun:

«Şiire meslek diye, oğlum, verilir miydi emek?»

mısraından alınmışlar; milliyetçilik dostu olanlar:

«Bunu benden sorunuz, ben ki, evet, Arnavudum,
«Başka bir şey diyemem: işte perişan yurdum!»

beytinden kuşkulanmışlar; inkılâpçılar:

«Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar!»

Levent Şahverdi Arşivi

mısraına yıkılan mânayı senet gibi almışlar ve rahmetli Âkif'e acı, ağır yüklenişlerle onu ayrı ayrı gömmek istemişlerdir.

Halbuki Âkif, yıllar geçtiktçe onu kültürü ile yetiştiren böyük milletin böyük bir çocuğu olarak anılmaya başlamıştır. Daha yaşarken, ona ideoloji bakımından en çok aykırı bakan Türkçü, onun değerini en açık surette öğmekten çekinmemişti. Şimdi Türk gençliği, Türk aydınları onun ölüm yıldönümünü bir millet mâtemi olarak yaşamayı âdet edindiler.

Biz buna şaşmıyoruz.

Bir kerre Âkif, vefalı bir dosttu. Cinsi gittikçe azalan bu mübarek insan çeşidinin bizim milletimiz arasındaki değeri çok böyükdür. Balkan harbi, ilk dünya harbi ve Anadolu kurtuluş savaşları gibi üç böyük mahşerde bu millet Âkif'i kendi yanında bulmuştur. Dünyaya yenilmiyeceğine inandığı ordusunun Balkanlı devletcikler tarafından dehşetli bir yenilgiye uğratıldığını, yoluna asırlardır kan, emek, ve feyz döktüğü Rumeli'nin parça parça edilerek alındığını gören Türk halkı; kıyâmetin geldiğini sanmış, taş kesilmişti. Âkif bu korkunç yeis zamanında ilkin dindaşları olan halkımızın göz yaşı olmuş çağlamış, sonra onu Tanrının sesiyle yeniden kurtarmaya çabalamış bir dosttur.

İlk dünya harbinde, bütün bir müslümanlık âleminin uyanıp birleşmesi idealini müjdeleyen, Osmanlı İmparatorluğunun idealdeki yerini Tanrının müjdesi gibi Türk halkına nakleyleyen ve onu ıztıraplar altında çökmemeye çağıran; fakat imparatorluk çöküp herkes cephe kahramanlarına söğerken «Asım»ında Türk varlığını göklere çıkaran dost o olmuştur. (Ne gariptir ki, 1300 yılın insanlarını hepimizde görmek isteyen Âkif'in bu eseri, inkılâp arzusu ve hasretiyle biter!)

Anadolu kurtuluş savaşlarında İnebolu'dan Ankara-

Levent Şahverdi Arşivi

ya yaya yürüyen, o böyük mahşerde Anadolu halkıyle birlikte «Bülbül» den beter inleyen, sırat köprüsünü geçen, o halkın adına İstiklâl marşını yazan, yazan değil o istiklâli «ırkım» diye Türklere müjdeleyen vefalı dost, Âkif olmuştu.

Sonra Âkif, en çok omuz silken sanat tenkidcisinin bile hayran kaldığı Türkçesi ile ebediyetlere hediye edilen şiirlerin sahibidir. Türk oğlu, ne zaman hayatın türlü imtihanından geçse, mutlaka Âkif'den bir parçayı ruhunun ifadesi veya istifadesi için önünde bulacaktır.

Bunlardan başka Âkif, insanı insan eden, insanı en muhteşem insan olan hür insan eden feragat gibi, gönül alçaklığı gibi, aza kanaat gibi, yanındakinin derdine ortak olmak gibi niymetlere ermiş bir bahtiyardı. Türk oğlu, bu niymetlere eren insanı kolayca unutmayan karakterdedir.

Fakat Âkif'i asıl unutturmayan, onun imanıdır. Ne varlık, ne yokluk, ne makam, ne hapishane, ne gurbet, ne menfaat.. Hiç bir şey Âkif'i varlığının hikmeti haline yükselen imanından ayırmamıştır. Bu iman Âkif'deki bütün meziyetlerin bir nevi pınarı, besleyicisi ve çimentosu olmuştur diyebiliriz.

Gücünü dinden alan bu iman, onu dünyanın bir bölümüne dost, bir bölümüne düşman kılmıştır. Dostluğunu 400 milyon müslümana ayıran Âkif, ona dostluk göstermiyen, tam tersine: Bu müslüman âlemini yaman bir şuurla yok etmek isteyen cemiyetlerin düşmanıdır. Hakkın sesine koşanların meydana getirdiği bu 400 milyonun ayakta kalması, Tanrının hak olduğuna, hak kalacağına delildir. Bu iytibarla da, Tanrının buyruğunu yerine getirmiyenler, bu mission'a hiyânet edenlerdir ve Âkif'in onlara düşmanlığı sonsuzdur.

Âkif'in birçok parçalarını ölmez bir şiir güzelliği ile canlı bulmak, şimdi, hemen kimseyi ürkütmüyor «Sa-

Levent Şahverdi Arşivi

fâhat»ın II nci kitabında «Yenicami»nin, «Süleymaniye» nin tasvirleri; IV üncü kitabında «Fatih Camii»nin yahut bir namaz manzarasının tasviri, yahut «Edirne»nin, «Gümülcine»nin düşman elindeki hali; V inci kitabındaki «El-Uksur» hâtırası, «Berlin hâtıraları»nın böyük kısmı, hele Çanakkale'ye ait parçası, «Necit çöllerinden Medine'ye» kısmı, nihayet VI ncı kitabındaki mısralar, beyitler, hele Asım'ın neslini, Çanakkale müdafaasını anlatan o ölmez kısım, o eşsiz dostun; kurtuluş savaşları sırasında verdiği «Bülbül» hele «İstiklâl Marşı».. Şimdi nesilden nesile hediye edilen millet malı oldu. Fakat, beyenilmeye gerçekten değen bu parçalarda, tek kelime yoktur ki imanın nurunu aksettirmesin! Âkif'in inandığına şu dünyada herkesi inandırmak imkânsız. Amma o inanla beslenip gelişen bu san'at eserleri cemiyete mal olmuştur.

İnsanlığa mal olan böyük şeyler, mutlaka böyük bir bâni olan böyük karakterlerin eşidir. Âkif'in, millete mal olmuş, bilip söylediğimiz herşeyi, imanından geldiği gibi, onu, bütün meziyetleri sarsılmış bir cemiyet içinde seyrek bir insan yapan karakteri de imanına dayanır. Eserinde, bu milleti düşüren her şeye karşı kökrer; fakat onun dayanamadığı en bayağı şey: Ölüm korkusu ve kısaca: Korkudur. Tenbellikten bile beter bildiği bu zillete karşı onu koruyan kalkan: imandır! Sonra, ona ölmez parçaları yazdıran karakterinin silinmez yanı: Hürriyete olan sonsuz vurgunluğudur:

«Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.
Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyun'um
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!»

Deyen mü'min insan, bu şanlı niymeti de imanına borç-

Levent Şahverdi Arşivi

ludur. Şanlı niymet dediğim o hürriyetin silâhı, cephanesi, karakolu ise, Âkif'i dünyaya minnet ettirmiyen feragatidir ve bu niymeti de Âkif yine imaniyle beslemiştir.

Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki inanmak zor, inanan az ve inandıran yok gibidir. İnananların başı belâdan kurtulmadığı içindir ki dünyamız ve bu dünya içinde cemiyetimiz dostluktan, dosttan mahrumdur. Dostun da, dostluğun da bu yokluğu insanoğluna cemiyet hayatını, medeniyet hayatını zehir etmekte; bu hayatı bir merasimler, bir hiçlikler faciasına çevirmektedir. Bu yokluklar, bu facia içinde bunalanlar Âkif'in imanla beslediği dürüst, sade, mert ömrünü ne kadar arasalar, ne kadar ansalar, döne, döne ansalar azdır.

Levent Şahverdi Arşivi

BAHTİYAR İDEALİST

— Oluş'uma —

Sabaha karşı birden uyandım. Çubuklu koyu, genişlemiş, bir acayip havuz olmuş. Çevresinde ışıklardan çizgiler. Ortasında yer yer balıkçı kayıklarının (balık tutan amatörlerin..) lâmbaları dev gözleri gibi suya gömülmüş. Havuzun donuk yüzünde Bizans bilyelerini andıran, kesik kesik ışık köşelerinden titrek sütunlar uzanıyor. Her yer bir şey dinler gibi bir hal içinde.

Gerçekten de çevre bir şey dinliyor. Bütün Çubuklu uyanık ve hepsi sessiz bekliyor. Pencerelerdeki aydınlıklar, pencerelerden dışarıya vuran gölgeler küçük balkonumuzdan görülüyor. Onlar sessiz gidiyor, geliyor, duruyor ve bekliyor.

Beklenen şey çınladı. Bu ne güzel bir erkek sesiydi. «Ey Tanrının elçisi Muhammed! Selâm sana! Selâm sana, selâm!» diyor, ve bin üç yüz yılın ötesinden, o böyük insanı selâmlıyordu. Ses son derece güzeldi, usule uygundu. Telâşsız, fakat derinden, duyarak, inanarak yükseliyor; bütün bu dinliyen gönüllere, bekliyen âleme yayılıyordu.

Böyük Muhammed! Ne bahtiyarsın ki şu anda, dünyanın her türlü bağları koparıldığı anda milyonlar ve milyonlar seni hasretle, heyecanla, tâzimle selâmlamaktadır!

Oluş'um; seninle birlikte dinlediğimiz bu salâ ne güzeldi! Hazret-i Muhammed'in, insan fakat peygamber şahsiyeti üzerinde düşüne düşüne dinlediğimiz bu ses ne

Levent Şahverdi Arşivi

kadar kandırıcı idi! Hazret-i Muhammed'i düşündükçe bu ses içime daha çok siniyordu.

Kimdi Hazret-i Muhammed?

Şu dört niymeti gerçekleştirmek istiyen idealist!

Bu niymetlerin birincisi, insanlığın o zamana kadar ermediği bir hürriyetti. Kızlarını gömen, kendinden zayıfını köle eden o devir insanlığı; onunla yeni bir hürriyet anlayışına kavuşuyor; hele imanında, yaşayışında yeni bir hürriyet beliriyordu.

Bu niymetlerden ikincisi, o çağ insanlığının bir türlü ermediği adaletti. Zulmün esas hâline geçtiği o devir için Muhammed; ancak Allah'ın sayılabilecek bir adaleti temsil etti. Böyük Ömer, ancak bu adaleti devam ettirdi ve yaptı, içtimaî emniyet hâline koydu.

Bu niymetlerden üçüncü: O çağ insanlığının tamamiyle yabancı bulunduğu müsavattı (eşitlikti). Müsavilik o çağ için, elektrikten daha meçhuldü dersem mübalâğa etmiş sayılmam.

Muhammed'in gerçekleştirmeye çalıştığı dördüncü niymet insanlar arasındaki kardeşliktir. Dünyanın her türlü farklarla bin bir sınıfa bölündüğü bir çağda Muhammed; her renkteki, her sınıftaki insanı ilkin Allah'ın huzurunda, sonra şeriat karşısında, sonra insan olarak bir saydığı için, onları kardeş sayabiliyordu. Hele İslâm beynelmilelciliği ile bu kardeşliği yüzde yüz gerçekleştirmişti de.

Milliyetçilerin, insanlar arasındaki kardeşliğe düşman olduğunu zannetmek tam bir yanlıştır. Türk milliyetçisi, müslüman dininden dolayı bu kardeşlik yoluna bütün tarihini harcamıştır denebilir ve bu yüzden de dünyadaki her cemiyetten daha çok bu niymetten anlar.

Halbuki, bugün, dünyanın en zayıf ve geri milleti tarafından güdülecek böyle bir kardeşlik idealinin, çevrede ancak alayla, küçükseme ile, hakaretle karşılanacağı-

Levent Şahverdi Arşivi

nı anlamak zor değildir. Bizim böyle bir ideali bayrak yapmamız, çevremizdeki ihtirasları körüklemekten başka şeye yaramaz. Bu iytibarladır ki dünya kardeşliği gibi mübârek bir niymet, Türklerin birinci sınıf millet hâline geldiği zaman başa geçirecekleri idealdir.

İnsanlara verdiği bu niymetlerden başka, onun örnek insan olarak ne güzel şartları vardı! Meselâ: kendinden önceki bütün peygamberleri, hattâ Beni İsrail'in millî peygamberi olan, başka kavimlere pek de uymayan ve bir İsa gibi bütün insanlığa hitap etmeyen Musayı bile hak peygamber tanımayı müslümanlığın iman şartı olarak koşmuştu.

Oğlum; Muhammed bahtiyar bir idealisttir. İdealini gerçekleştirmiş, devam ettirecek dostlar bulmuş, yolunda yürüyecek gönüllüler her zaman daha çok olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

1 — Birkaç Söz 7

2 — Türk Gençliğine 9

3 — Türk Gençliği 13

4 — Maarifimizin Binbir Derdi 18

5 — Derneklerimiz 22

6 — Komünizmle Savaş 27

7 — Güzel Türkçemiz 34

8 — Yeni Çağlardaki Rolümüzü Belirtmeliyiz 44

9 — Bilim Zihniyeti 48

10 — Köylerimiz ve Köycülüklerimiz 52

11 — Turizm 80

12 — Sanki Bizim İçin 89

13 — Mü'min Âkif 94

14 — Bahtiyar İdealist 99

Levent Şahverdi Arşivi

HAREKET YAYINLARI

1 — NESİLLERİN RUHU — Mehmet Kaplan
(Mevcudu kalmadı) ..... 6 Lira
2 — GARP İLMİNİN KUR'AN-I KERİM
HAYRANLIĞI — İsmail Hami Danişmend 3 »
3 — İSLÂM AÇISINDAN SOSYALİZM —
Hüseyin Hâtemi ..... 8 »
4 — KÖLE BACASI (Hikâyeler) Muzaffer Civelek 2 »
5 — VAROLUŞ FELSEFESİ (Egzistansiyalizm)
Paul Foulquié'den Nurettin Topçu ..... 2 »
6 — KÖY KADINI — MEMLEKET PARÇALARI
Remzi Oğuz Arık ..... 5 »
7 — COĞRAFYADAN VATANA — Remzi Oğuz Arık 4 »
8 — İDEAL ve İDEOLOJİ — Remzi Oğuz rık ..... 4 »
9 — İRADENİN DÂVASI — Nurettin Topçu ..... 4 »
10 — BERGSON — Nurettin Topçu ..... 4 »
11 — GURBET — İNMEYEN BAYRAK
Remzi Oğuz Arık ..... 4 »
12 — Büyük Fetih — Nurettin Topçu ..... 3 »
13 — FRANSIZ DÜŞÜNCE TARİHÇESİ
Roger Daval'den Mehmet Ulaş ..... 3 »
14 — ESKİ KENTTE BİR GECE (Şiirler)
Hasan Hüsrev Hâtemi ..... 2 »
15 — TÜRK GENÇLİĞİNE — Remzi Oğuz Arık ..... 4 »
16 — SAİT FAİK'in HİKÂYE DÜNYASI
Mustafa Kutlu ..... 4 »

Levent Şahverdi Arşivi

DİZGİ BASKI: YAYLACIK MATBASI

Levent Şahverdi Arşivi

Hepinizi bir güneşin ışığı, bir kardeş eli, bir babanın şefkati, sevgisiyle bağrıma basmak istiyorum Türk Gençleri! Sizin bütün boşa akan ömrünüzü, enerjinizi; bazan bir hastalığın, bazan bir iptilânın, bazan hilenin ve aldatmanın, bazan kıskançlığın ve öfkenin ağlarına düşürecek olan bu sorumsuz, çok kere mânâsız devrenin ortasında size eğiliyor ve sesleniyorum.

Kapak düzeni: İlhan Eraydın

Fiyatı: 4 Lira

Levent Şahverdi Arşivi